

Veileder skolefravær

Innledning

De fleste elever finner seg godt til rette i Rakkestadskolen, og tall fra elevundersøkelsen (Udir, 2023) viser at veldig mange trives og har det godt på skolen. Likevel ser vi at flere elever strever med skolefravær, hvis vi sammenligner med noen år tilbake. Dette samsvarer også med erfaringer fra resten av landet. For å skape likeverdige tilbud for alle elevene i Rakkestadskolen, uavhengig av hvilke skoler de tilhører, er det viktig å følge en felles plan for oppfølging. Vi håper at denne veilederen kan være et hjelpemiddel i arbeidet med skolefravær, og at både ansatte og foresatte kan ha nytte av den. Innholdsfortegnelsen gir en tydelig oversikt, slik at man kan velge å lese hele- eller deler av veilederen, alt etter hvilke behov man har.

I de fleste saker med alvorlig skolefravær er det sammensatte årsaker til fraværet. Derfor er holdningen «felles problem, felles løsning» nødvendig. Det er viktig at elevens stemme blir hørt i arbeidet med å finne løsninger, og at det er gjensidig tillit mellom skole, elev, foresatte og andre hjelpeinstanser for å lykkes med å finne de rette tiltakene.

I Rakkestad arbeider alle instanser etter BTI- modellen. BTI står for Bedre Tverrfaglig Innsats, og har som hensikt å kvalitetssikre helhetlig og tverrfaglig innsats til barn og unge. Målet er at alle elever i Rakkestadskolen er til stede på skolen hver dag, og at både foresatte og ansatte i skolen er bevisste på viktigheten av tidlig innsats når eleven opplever det som vanskelig å komme på skolen.

Veilederen er utarbeidet av en arbeidsgruppe bestående av:

Ragnhild Schei, kommunepsykolog.

Carina Hansesætre, sosiallærer ved Rakkestad ungdomsskole.

Lene Smedshaug, assisterende rektor ved Bergenhus skole.

Agnete Bruun, rådgiver i PP- tjenesten.

Vi har hentet inspirasjon fra handlingsplanene til Stavanger kommune, Nittedal kommune, Gran kommune, Bærum kommune og Halden kommune samt fått innspill og råd fra en referansegruppe bestående av: Siri Underdal, enhetsleder helsestasjons- og skolehelsetjenesten, Hege Espelund, LOS, ansatt i psykisk helsearbeid og rustjeneste, Trude Holmeide Rendum, læringsmiljøkonsulent og Liv Fosserud, fagsjef oppvekst. "

Innholdsfortegnelse

Innledning	1
1.0. Skolefravær – teori	4
1.1. Hva er alvorlig skolefravær?	4
1.2. Dokumentert og udokumentert fravær	5
1.3. Årsaker til alvorlig skolefravær	5
1.4. Fraværets funksjon	7
1.5. Hvem utvikler alvorlig skolefravær?.....	9
1.6. Nevrobiologisk sårbarhet	11
1.7. Tidlige tegn på fraværsproblematikk	12
2.0. Forebygging	14
2.1. Retten til et trygt og godt læringsmiljø.	14
2.2. Elevenes faglige læringsmiljø	14
2.3. Relasjonen mellom lærer og elev	15
2.4. Relasjon elev- elev.....	16
2.5. Skole-hjem-samarbeid	17
2.6. Overganger	18
2.7. Fravær rutiner	18
3.0. Hva gjør vi ved alvorlig skolefravær?	22
3.1. Tiltakstrapp ved alvorlig skolefravær	23
3.2. Kartlegging.....	24
3.3. Tiltak	30
3.4. Evaluering.....	35
3.5. Ulike instansers mandat og arbeidsområder	36
4.0 Ressursbank	41
4.1. Samarbeidsavtale eksempel.....	42
4.2. Firfotingen	43
4.3. Kartleggingsverktøy skalering.....	43
4.4. IVAS.....	49
4.5. Anonym spørreundersøkelse om klassemiljø- Barneskole	50
4.6. Relasjons sirkelen	52
4.7. Relevant faglitteratur	53
5.0. Referanser	54

1.0. Skolefravær – teori

1.1. Hva er alvorlig skolefravær?

I norsk litteratur brukes mange ulike begreper om elever som har høyt fravær fra skolen: bekymringsfullt fravær, skolevegring, skulk, skolefobi, ufrivillig skolefravær osv. Begrepet «skolevegring» har vært mye brukt i tilfeller der fravær fra skolen assosieres med følelsesmessige vansker som angst eller depresjon. Alvorlig skolefravær trenger imidlertid ikke å skyldes en følelsesmessig vegring hos eleven mot å være til stede på skolen, og vi vet også at mange har et sterkt ønske om å komme til skolen, men likevel ikke klarer det. For alle betegnelse er det lett at ansvaret for fraværet plasseres hos eleven selv. Årsaken til at en elev er fraværende fra skolen er sjelden *kun* skulk eller vegring, og vi ønsker å legge vekt på at årsaken og ansvaret også ligger utenfor eleven selv. Derfor vil samlebetegnelsen alvorlig skolefravær bli brukt i denne handlingsplanen. Vi legger følgende definisjon av alvorlig skolefravær til grunn:

«Fravær fra undervisningen og det sosiale fellesskapet i skolen, dokumentert eller udokumentert, av et omfang eller en hyppighet som medfører bekymring knyttet til elevens faglige utvikling, samt elevens sosiale tilhørighet og utvikling» (Ingul, 2011).

Man kan også si at alvorlig skolefravær er skolefravær som krever tiltak. I Rakkestad kommune har vi definert at skolefravær krever tiltak når en elev:

- Har enkelttimer udokumentert fravær.
- Har 10 % fravær (dokumentert eller udokumentert).
- Har systematisk fravær knyttet til enkelte fag, lærere eller dager.
- Gjentakende kommer for sent.
- Er på skolen, men ikke deltar i timene.

Grunnen til at man har satt grensen på nettopp 10 % er at studier viser at det er mulig å fange opp sårbare elever som er i ferd med å utvikle fravær som blir problematisk og vanskelig, dersom man kartlegger årsakene til fraværet ved 10 % (Fornander & Kearney, 2020). Sånn sett kan grensen beskrevet ovenfor kalles *begynnende* alvorlig skolefravær. Dersom begynnende alvorlig skolefravær ikke blir tatt tak i tidlig, kan eleven raskt utvikle et mye høyere fravær som vedvarer over tid, og som er vanskelig å snu.

1.2. Dokumentert og udokumentert fravær

En naturlig inndeling av skolefraværet er dokumentert versus udokumentert fravær.

Dokumentert fravær er i hovedtrekk fravær varslet fra foresatte ved sykdom, innvilget permisjon, helseoppfølging som legetime og lignende. Udokumentert fravær er fravær som ikke er varslet fra foresatte, helsepersonell eller tilsvarende, enten i enkelttimer eller hele dager. Ofte det vi omtaler som skulk. Det er som regel kontaktlærer som godkjenner om fraværet er dokumentert eller ikke. Det er særlig viktig å ha dialog med foresatte og elever om alt udokumentert fravær. Da opplever elever å bli sett og savnet, og foresatte får viktig informasjon om elevens hverdag.

Det er vanlig at elever fra tid til annen er syke og derfor må være hjemme fra skolen, men skole og foresatte må være oppmerksomme på fravær utover det som tenkes å være normalt. Tilfeller med høyt fravær for eksempel grunnet sykdom, skade eller funksjonsnedsettelse, kan ikke automatisk regnes som bekymringsfritt selv om fraværet er meldt av foresatte. Det kan være like stor sannsynlighet for at elever med dokumentert fravær utvikler alvorlig skolefravær, derfor er det viktig at skolen tar kontakt med foresatte ved 10 % fravær *uavhengig av årsak*.

For at foresatte skal gi nødvendig informasjon, og tørre å være ærlige og sårbare om fraværet til elever som strever med å komme på skolen, må de oppleve å bli møtt med tillit fra skolens side, og ikke fordommer og negative holdninger.

1.3. Årsaker til alvorlig skolefravær

Årsakene til at en elev ikke er på skolen kan være svært forskjellige og sammensatte. Når elever får problemer med alvorlig fravær fra skolen, er det som oftest krevende både for elev, foresatte og for skolen. Det kan oppleves vanskelig å finne de rette, virksomme tiltakene, og det kan være frustrerende når tiltak ikke har ønsket effekt. For å sette inn mest mulig effektive tiltak mot alvorlig skolefravær, er det viktig å skille mellom ulike årsaker til alvorlig skolefravær, men samtidig beholde et helhetlig perspektiv og se hvordan de ulike faktorene påvirker hverandre.

Vi vet at årsakene til alvorlig skolefravær er både individuelle og relasjonelle, og ofte kan de ikke skilles tydelig fra hverandre. Når en elev ikke ønsker eller klarer å være på skolen, er dette et *symptom* på at noe er vanskelig. Engstelighet kan være en individuell årsak til

skolefravær. Begrepet skolevegring brukes ofte for å beskrive alvorlig skolefravær som er et resultat av barnets eller ungdommens engstelse for skolen eller noe forbundet med skolen. Både frykt og redsel er normale reaksjoner hos alle mennesker i alle aldre, men i noen tilfeller utvikler redselen seg slik at det skaper problemer for barnets eller ungdommens hverdag, og det kan være snakk om en angst-diagnose. Yngre barn som opplever separasjonsangst fra foresatte kan utvikle langvarig alvorlig skolefravær som en konsekvens av dette. På samme måte vil barn og unge med sosial angst eller generalisert angst også kunne utvikle langvarig alvorlig skolefravær. Andre individuelle årsaker til at barn og unge kan oppleve det som vanskelig å være til stede på skolen er for eksempel depresjon eller spiseforstyrrelser. Fagvansker kan være både en medvirkende årsak til, og et resultat av, alvorlig skolefravær.

For skolene er det viktig å ikke glemme relasjonene og miljøet rundt eleven når årsaker til alvorlig skolefravær skal kartlegges.

Her følger eksempler på vansker på mange nivåer:

- Individ: nevrobiologisk sårbarhet, traumer eller andre psykiske lidelser, fysisk sykdom/skade, rusproblematikk, lærevansker m.m.
- Familie: konflikter i familien, manglende struktur, sykdom, dysfunksjonell kommunikasjon, endringer i familiesituasjonen, vold eller rusmisbruk m.m.
- Sosialt: konflikter med venner, mangel på venner, mangel på tilhørighet, mobbing m.m.
- Skole: hyppig lærerbytte, høyt lærerfravær, manglende struktur og forutsigbarhet, dårlig klassemiljø, ikke tilpasset opplæring m.m.
- I lokalmiljøet: subkulturelle trender og holdninger til skole, nærmiljø med lite rom for annerledeshet m.m.
- Samfunnsmessige og kulturelle forhold: sterkt fokus på prestasjon ("generasjon prestasjon")

Noen ganger vil vi oppleve at det er vanskelig å identifisere konkrete årsaker. Ofte har problemene utviklet seg over tid, og det som var utløsende i utgangspunktet, er kanskje ikke så aktuelt lenger. Det kan da være nyttig å se på hva som opprettholder og påvirker skolefravær uavhengig av årsak. Det kan for eksempel være at gode venner er med på å føre til nærvær, mens når eleven har timer uten disse vennene opprettholdes fraværet. Eller at det er lettere å komme seg på skolen når en foresatt er hjemme på morgenen. Dette er

eksempler på områder som ikke nødvendigvis forklarer årsaken til fraværet, men som kan være viktig for å bidra til nærvær.

1.4. Fraværets funksjon

For lettere å kunne forstå årsakene til alvorlig skolefravær er det viktig å se på hva slags funksjon fraværet kan ha for den enkelte elev. Det vil si hva det er som bidrar til å opprettholde vansken eller motiverer eleven til å fortsette å være fraværende fra skolen over tid. I tabell 3 ser vi hvordan Kearney og Silverman (1996) har delt opp funksjonen til langvarig alvorlig skolefravær i fire undergrupper. Disse viser hvordan alvorlig skolefravær for elever handler om å unngå negative opplevelser og oppnå positive opplevelser:

UNNGÅ NEGATIVE OPPLEVELSER

1. Unngå stimuli som vekker generell negativ affekt eller emosjonelt ubehag (Flukt fra ubehagelige følelser).

Opplevelsen av å ikke ville gå på skolen er knyttet til generelt ubehag i skolesituasjonen. Dersom elevene unngår skolen (og dermed også unngår den negative opplevelsen) opprettholdes og forsterkes atferden. I noen tilfeller kan ubehaget være knyttet til bestemte situasjoner som eleven vil forsøke å unngå, f.eks. skolegården, en bestemt person, gymsalen, o.l.

2. Unngå ubehagelige sosiale situasjoner eller vurderingssituasjoner (Flukt fra skremmende situasjoner).

Eleven vegrer seg for å gå på skolen for å unngå situasjoner der han/hun må eksponere seg sosialt, eller bli evaluert. Dette omtales ofte som prestasjonsangst. Dette kan f.eks. gjelde å snakke høyt i klassen, snakke med andre mennesker, ha prøver, o.l.

OPPNÅ POSITIVE OPPLEVELSER

3. Oppnå oppmerksomhet fra foresatte eller andre viktige personer.

Eleven er hjemme fra skolen for å oppnå oppmerksomhet fra f.eks. foresatte. Den positive konsekvensen eleven opplever når han/hun blir hjemme vil opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen.

4. Oppnå forsterkere/goder utenfor skolen.

Eleven blir hjemme for å oppnå noe positivt. Det kan dreie seg om belønninger, som f.eks. å se på TV, spille dataspill, være med venner, shopping, rus o.l. Den positive konsekvensen av å bli hjemme vil også her opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen.

Det er viktig å kategorisere fraværet for å sette inn de riktige tiltakene. Unngåelses-motivert fravær må møtes med andre tiltak enn oppnåelses-motivert fravær. Tilrettelegging vil kunne minske effekten av de negative opplevelsene, mens de positive opplevelsene som belønner fravær må i samarbeid med de foresatte minimeres. Alvorlig skolefravær kan også bunne i

en kombinasjon av kategoriene i tabellen. Kategoriene dekker heller ikke alle typer alvorlig skolefravær, men er et godt utgangspunkt når en skal ta opp alvorlig skolefravær med elever og foresatte. Ved skolene i Rakkestad brukes SRAS-R som et redskap for å kartlegge hvilken funksjon skolefraværet har for den enkelte elev. Se punkt 3.3. for nærmere beskrivelse.

1.5. Hvem utvikler alvorlig skolefravær?

På bakgrunn av en helhetlig problemforståelse blir det tydelig at ulike risikofaktorer medvirker til utvikling av alvorlig skolefravær, men også at det er viktige beskyttelsesfaktorer vi kan jobbe med for å forsterke for mer nærvær. Barns psykologiske utvikling skjer i stor grad gjennom gjensidig påvirkning og samspill mellom barnet og omgivelsene. Det er faktorer ved både barnet og omgivelsene som kan bidra til, eller beskytte mot, utvikling av alvorlig skolefravær (se tabell om risiko og beskyttelsesfaktorer). Alvorlig skolefravær oppstår uavhengig av økonomisk bakgrunn og kjønn. Barn og ungdom med alvorlig skolefravær er også jevnt fordelt med tanke på evnenivå.

Alvorlig skolefravær kan oppstå i hele skoleløpet, men har en økt risiko ved skolestart og i overgangen til ungdomsskolen, ved flytting og skolebytte, eller etter lengre ferier og sykefravær. Det kan utvikle seg gradvis eller oppstå plutselig. Ofte starter det med bekymringsfullt nærvær. I barneskolen kan det handle om elever som strever med å gå på skolen, men som ikke har et høyt fravær (enda) fordi foresatte og skole klarer å tilrettelegge ved for eksempel å bli fulgt inn på skolen av foresatt, eller bli møtt av lærer i skolegården. Dette går ofte eleven med på i barneskolen, men ikke like ofte i ungdomsskolen. Det kan være elever som ofte har «vondter» og føler seg dårlige, elever som viser engstelse ved atskillelse fra foreldene, og som kan være redde for å gjøre nye ting/ være i nye situasjoner. Som ansatt i skolen er det svært viktig å være oppmerksom på det vi kaller bekymringsfullt nærvær. Her kan det være tidlige tegn som det er viktig å plukke opp og gjøre noe med.

Risiko- og beskyttelsesfaktorer.

Elev	
<i>Risikofaktorer:</i>	<i>Beskyttelsesfaktorer:</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Psykisk/ nevrobiologisk sårbarhet • Innagerende eller utagerende atferd • Prestasjonsangst • Bekymringer for andre ting enn skole • Lærevansker • Lav sosial kompetanse 	<ul style="list-style-type: none"> • Positivt selvbilde • Gode sosiale relasjoner på skolen – minst én god venn • Mestrer det skolefaglige • Har fritidsinteresser/aktiviteter
Familie	
<i>Risikofaktorer:</i>	<i>Beskyttelsesfaktorer:</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Psykisk lidelse hos foresatte • Samspillsvansker i familien • Endrede familiesituasjoner • Manglende grensesetting • Foresatte med egne negative erfaringer og holdninger knyttet til skolen 	<ul style="list-style-type: none"> • God psykisk helse hos foresatte • Tydelig grensesetting • Godt samarbeid mellom foresatte og skole • Familiens støtte i sosiale nettverk
Skole	
<i>Risikofaktorer:</i>	<i>Beskyttelsesfaktorer:</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Mangelfulle rutiner for registrering og håndtering av fravær • Uhensiktsmessig håndtering av og holdninger til fravær • Dårlig klasse- og læringsmiljø • Mobbing • Lite kontinuitet i opplæring - høyt lærerfravær • Lav kompetanse om barns psykiske vansker 	<ul style="list-style-type: none"> • Gode fraværsrutiner • God klasseledelse • Velfungerende, tilpasset opplæring • God relasjon mellom lærer og elev • Godt samarbeid mellom foresatte og skole • God informasjonsflyt ved overganger • Gode rutiner og handlingsplaner for å gripe inn ved høyt fravær • Tidlig involvering av andre instanser

1.6. Nevrobiologisk sårbarhet

Alle elever kan utvikle et alvorlig skolefravær, men noen elever er mer sårbare enn andre. Dette gjelder blant annet elever med en nevrobiologisk sårbarhet som ADHD, Tourettes og autismspekterforstyrrelser. Vi vet at mange av disse elevene har vansker med tilvenning og tilstedeværelse allerede i barnehagen (Øverland et. al. 2021), og det er viktig at skolene er bevisst behovet for tilrettelegging, og at overgangen mellom barnehage og skole er god.

Elevene har som regel normale forutsetninger for læring, men ulike vansker gjør at de ikke får utnyttet sitt potensiale i skolen. Dette henger blant annet sammen med et behov for struktur og oversikt i skolehverdagen. Mange av elevene har også sensoriske vansker. Dette innebærer at hjernen opplever og tolker sanseinntrykk på en annen måte, og kan føre til en overfølsomhet for eksempelvis lyd, lukt, synsinntrykk, smak og berøring (Øverland et.al, 2021). Hvordan inntrykkene oppleves kan variere med dagsform og stressnivå ellers. En del barn klarer ikke å sette ord på hvordan de opplever sanseinntrykk og er kanskje ikke klar over at de oppleves annerledes for dem enn for mange andre. Disse elevene har større behov for rutiner, forutsigbarhet og oversikt for at skolehverdagen skal fungere bra.

Videre opplever mange av elevene vansker knyttet til kommunikasjon og i det sosiale samspillet. For mange elever er det sosiale en drivkraft for å gå på skolen, men for denne gruppen, og særlig for elever med autisme, kan det sosiale være vanskelig.

Forskningsprosjekter i Norge har vist at over 50 % av elevene med autismspekterforstyrrelser strever med skolenærværet (Munkhaugen et. al. 2017).

Samlet gjør disse vanskene at elever med nevroutviklingsforstyrrelser er ekstra sårbare for stress. Dette illustreres godt i modellen under. Her ser vi hvordan toleransevinduet fylles raskt opp ved mangel på tilrettelegginger.

Stressmodell for personer med ASF

Stress kan vise seg på flere måter, og noen elever beskrives av ansatte som uengasjerte, utagerende, avbrytende, kontrollerende, rigide, intolerante, rotete, påståelige og umodne. I virkeligheten betyr atferden at elevene er redde, feiltolker, opplever stress, har behov for oversikt og mangler kontroll over egen skolehverdag. (Tjäder, Nordby & Damsgaard, 2022). Dette understreker viktigheten av en grundig kartlegging av elevens totale situasjon og gode tilrettelegginger tilpasset hver enkelt elev.

1.7. Tidlige tegn på fraværproblematikk

Det er heller ikke slik at alvorlig skolefravær er et spørsmål om enten- eller. For å illustrere dette, viser vi til Christopher Kearney (2001), som i tabell 1 beskriver skolefraværproblematikk som et kontinuum:

Oppmøte på skolen er stressende	Gjentatt vegring/ problem-atferd om morgenen	Gjentatte episoder der eleven kommer for sent til skolen	Periodevist fravær timer/dager	Gjentatt fravær timer/dager og delvis oppmøte	Helt fraværende fra skolen i perioder	Helt fraværende fra skolen over lange perioder
---------------------------------	--	--	--------------------------------	---	---------------------------------------	--

Skolene må være bevisste på risikofaktorer for skolevegring, og bevisste på tegn på at skolefravær hos en elev er eskalerende. Slik kan skolen få undersøkt bakgrunnen for fraværet så tidlig som mulig, og sette inn tiltak og gi støtte til eleven på et tidlig stadium. Skolehelsetjenesten bør også involveres for å avklare om det finnes helse relaterte- eller psykososiale årsaker til fraværet.

Tabellen nedenfor gir en oversikt over det som kan være tidlige tegn på alvorlig fraværproblematikk:

Tegn hos eleven:
<ul style="list-style-type: none">• Er uvanlig innadvendt eller sjenert• Er uvanlig utrygg ved skolestart/etter skolebytte, og ordinære tiltak for å trygge eleven ikke hjelper• Snakker aldri høyt i klassen• Snakker ikke med voksne/medelever eller kun med utvalgte voksne/medelever• Er ofte alene i friminuttene• Er avhengig av at en bestemt voksen/medelev er til stede i friminuttet• Har ofte fysiske plager, f.eks. vondt i magen eller i hodet• Gir nonverbalt eller verbalt uttrykk for nedstemthet eller redsel generelt eller tilknyttet spesifikke situasjoner på skolen• Trekker seg tilbake fra sosiale situasjoner og/eller skolerelaterte aktiviteter• Viser utagerende atferd, for eksempel sinne i situasjoner som stiller krav i skolehverdagen• Viser motstand mot å delta eller forsøker å unngå enkelte fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen• Gir uttrykk for å ikke ville gå på skolen• Ringer ofte hjem i skoletiden eller ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen
Bekymring hos foresatte:
<ul style="list-style-type: none">• Tar kontakt med skolen fordi eleven gir uttrykk for å ikke ville gå på skolen• Blir værende lenge i leveringssituasjonen eller vil være med inn i klasserommet utover det som er ordinære rutiner• Ringer eleven i skoletiden gjentatte ganger for å sjekke at eleven har det bra

2.0. Forebygging

I ulike fagmiljøer, i både basistjenester og helsetjenester, er det bred enighet om at forebygging og tidlig innsats er viktig. Dette gjelder også ved alvorlig skolefravær. Etter hvert som fraværet varer over tid, øker kompleksiteten og behovet for å involvere et stort antall fagpersoner. Når fraværet blir høyt, opplever også mange elever å bli hengende etter faglig eller sosialt. Dette kan øke ubehaget eller engsteligheten for å møte opp, og dermed føre til økt unngåelse og mer fravær, som igjen gjør at man henger enda mer etter. Eleven har kommet inn i en ond sirkel og fraværet blir en opprettholdende faktor i seg selv. Det er derfor viktig å både forebygge og igangsette tiltak så tidlig som mulig. I dette kapittelet gjør vi rede for ulike faktorer som kan virke forebyggende for fravær. Faktorene tar utgangspunkt i risiko- og beskyttelsesfaktorene som ble beskrevet under punkt 1.4.

2.1. Retten til et trygt og godt skolemiljø.

Elever som trives og er motivert for å gå på skolen er mindre utsatt for å utvikle alvorlig skolefravær. Vi vet at vennskap er en beskyttelsesfaktor, og gode relasjoner til både jevnaldrende og lærere er avgjørende for trivsel og utvikling. Vi vet også at utenforskap og mobbing har en sterk sammenheng med skolevegring og alvorlig skolefravær (Havik, 2018). Arbeidet med å styrke læringsmiljøet og relasjonene innad i elevgruppa er derfor noe av det viktigste man arbeider med i skolen. Dette er et kontinuerlig arbeid som varer gjennom hele skoleløpet, og skal synliggjøres gjennom hele skoledagen. Skoledagen skal organiseres på en måte som legger til rette for tilhørighet og mestring, og alle ansatte må være bevisst retten til et trygt og godt skolemiljø.

Alle elever har en individuell rett til et trygt og godt psykososialt og fysisk skolemiljø, et skolemiljø som fremmer helse, inkludering, trivsel og læring. Denne rettigheten er hjemlet i Opplæringsloven (2024) § 12-2, og er en forutsetning for elevenes faglige og sosiale utvikling. Alle som arbeider på skolen skal melde fra til rektor dersom de får mistanke om, eller kjennskap til, at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø (Opplæringsloven, 2024 § 12-4). Skolen har plikt til å undersøke og igangsette tiltak ved behov. Ansatte i barnehagene har en tilsvarende plikt etter barnehageloven (2006) § 42.

2.2. Elevenes faglige læringsmiljø

En god og tilpasset opplæring virker forebyggende mot alvorlig skolefravær (Nordahl & Overland, 2021, Amundsen & Møller, 2022). Alle elever har krav på at opplæringstilbudet er

tilpasset den enkeltes behov, og skolen har en plikt til å sørge for at både undervisningen og læringsmiljøet bidrar til at elevene får realisert sitt potensiale for læring (Nordahl & Overland, 2021).

Som nevnt innledningsvis kan begrepet alvorlig skolefravær favne alt fra skolevegring til skulk, og elever med alvorlig skolefravær har ulik grad av emosjonelt betinget vegring mot å være på skolen. Ifølge Amundsen & Møller (2022) har en svært høy andel av barn og unge som strever med skolevegring faglige utfordringer og prestasjonsangst. Deres studier viser at 61 % av elevene strevde med faglige vansker, og 76 % av elevene var engstelige for spesielle fag i skolen, før vegringen begynte. 28 % av elevene viste faglige vansker allerede fra bokstavinnlæringen i 1. trinn. Disse funnene understreker viktigheten av god, tilpasset undervisning. Vi vil fremheve viktigheten av et mestringsorientert læringsmiljø, hvor konkurranse og testing får liten plass. Kunnskapsløftet LK- 20 gir gode muligheter for at hver enkelt lærer kan gjøre gode tilpasninger, og at elevene kan være aktive og medvirkende i egen læring. Både Amundsen & Møller (2022) og Havik (2018) belyser også hvordan elever med skolefravær kan ha høy grad av prestasjonsangst, og frykt for å mislykkes. Det kan derfor være hensiktsmessig å vurdere ulike alternative læringsformer, dersom eleven gruer seg for vurderinger.

Det nye læreplanverket inneholder også en overordnet del hvor grunnsynet, som skal prege den pedagogiske praksisen, er beskrevet. I den overordnede delen finnes et tverrfaglig tema, kalt Folkehelse og livsmestring. Folkehelse og livsmestring skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og sette elevene i stand til å ta gode, ansvarlige livsvalg. Vi vet at psykisk sårbarhet, prestasjonsangst og bekymringer er risikofaktorer for alvorlig skolefravær, og vil derfor fremheve mulighetene som ligger i det tverrfaglige temaet Folkehelse og livsmestring.

2.3. Relasjonen mellom lærer og elev

Viktigheten av en god relasjon mellom lærer og elev har bred støtte i relevant, pedagogisk forskning og offentlige rapporter, og vektlegges både i forhold til trivsel, trygghet og læring.

En god relasjon til læreren er også en viktig faktor for skolenærvær, og det er mindre sannsynlig at elever uteblir eller dropper ut av skolen når relasjonen er positiv og støttende (Kearney, 2008). Denne relasjonen viser seg å være ekstra viktig i de tilfellene hvor forholdet mellom elev og foresatte er vanskelig. (Havik, 2018).

Ansvar for å utvikle en positiv relasjon ligger alltid hos den voksne, og det er viktig med en høy grad av bevissthet rundt dette arbeidet. En varm og tydelig klasseledelse, god struktur og organisering, samt tydelige, positive forventninger vil danne et godt grunnlag for relasjonsbygging mellom lærer og elev. Foresatte er barnas viktigste tilknytningspersoner, men forskning viser at også andre voksne blir viktige tilknytningspersoner for barna. Lærere som har hyppige positive interaksjoner med eleven, og som er involverte og sensitive, fremmer en trygg tilknytning og en positiv relasjon til eleven (Brandtzæg et.al. 2018)

Som ansatt i skolen vil man oppleve at man har en positiv relasjon til mange elever, men at man kan streve i relasjonen til andre. I dette arbeidet kan relasjonssirkelen benyttes. (Se punkt 4.0. Ressursbank). Ved å benytte relasjonssirkelen blir man bevisstgjort sine egne relasjoner til elevene, og kan sette i gang tiltak deretter. Læreren er også en svært viktig rollemodell når det gjelder hvordan elevene opplever hverandre. Hvis en lærer er negativ, avvisende eller ignorerende ovenfor en elev, kan dette føre til at de andre elevene har samme væremåte overfor eleven. Elevene bruker læreren som en referanse på hvordan de selv skal opptre. (Udir, 2022).

2.4. Relasjon elev- elev.

Positive relasjoner mellom elevene er en viktig beskyttelsesfaktor i barn og unges liv. Gjensidig vennskap påvirker barn og unges opplevde livskvalitet, og er grunnleggende for sosial, tankemessig og emosjonell utvikling (Dahle, 2021). Vi vet også at det å ha en god venn virker positivt inn på skolenærvær (Havik, 2017). Dette støttes også av Nordahl (2014) som beskriver jevnaldrenderelasjoner som noe av det aller mest vesentlige i elevers skolehverdag, og alene grunnen til at mange elever fortsetter å møte på skolen.

I Forandringsfabrikkens rapport (Forandringsfabrikken, 2023) er det å ikke ha noen å være sammen med oppgitt som en av hovedårsakene til at elevene ikke har møtt opp på skolen. En av elevene sier «Jeg hadde ingen venner det siste skoleåret, så da gadd jeg ikke». En annen elev forteller at «Jeg hadde ingen å være sammen med for alle bare utestengte meg. Så da ble det jo til at jeg ikke ville dra på skolen og sa at jeg hadde vondt i hodet til mamma og ble hjemme».

Disse sitatene understreker viktigheten av jevnaldrenderelasjoner, og viktigheten av at skolen arbeider systematisk og målrettet med å styrke relasjoner. Skolen er en viktig sosialiseringarena, og parallelt med å lære elevene faglige ferdigheter har skolen et ansvar for å bidra til sosial og personlig utvikling. En klasse er et sosialt system, og læreren er en

viktig rollemodell for hvordan elevene samhandler, og hvordan de fungerer sosialt. Læreren har et ansvar for å legge til rette for et inkluderende og raust skolemiljø, og å lede klassen på en slik måte at positive relasjoner fremmes i elevgruppa. Dette vil kunne virke forebyggende på fravær, og hjelpe elevene som allerede strever med et bekymringsfullt skolefravær.

2.5. Skole-hjem-samarbeid

Barn og unges viktigste arenaer for utvikling er hjemmet og skolen. Et godt samarbeid og god dialog mellom skole og hjem har en klar sammenheng med elevenes faglige og sosiale læring og utvikling. Et godt samarbeid mellom skole-hjem virker også forebyggende mot langvarig alvorlig skolefravær.

Hovedansvaret for skole- hjemssamarbeid ligger hos skolen (Havik, 2018). I tilfeller med alvorlig skolefravær er en god dialog mellom skole og hjem ekstra viktig. Foresatte både trenger informasjon, og har informasjon som skolen trenger. Det er viktig å være bevisst maktforholdet noen foresatte kan føle på, og anerkjenne at det er de foresatte som kjenner barnet sitt best.

I arbeidet med forebygging av alvorlig skolefravær er et holdningsskapende arbeid med de foresatte viktig. Vi vet at felles problemforståelse og felles holdninger er avgjørende for å lykkes med å bekjempe alvorlig skolefravær, og sørge for mest mulig skolenærvær. Foreldremøter og utviklingssamtaler bør benyttes til dette arbeidet. Et tema på foreldremøter bør være viktigheten av skolenærvær, gjerne illustrert med følgende eksempel:

«Hvert år består av 190 skoledager. Dersom en elev er bort 10 undervisningsdager hvert skoleår utgjør dette et halvt års skolegang i løpet av grunnskoleløpet. Er eleven borte 20 dager i året mister eleven et helt år med undervisning».

Videre bør man informere om permisjonsregler, hva som skiller dokumentert og udokumentert fravær, og at et høyt dokumentert fravær kan være like uheldig for eleven som et høyt udokumentert fravær. I utviklingssamtalene bør elevens fravær gjennomgås.

2.6. Overganger

Gode overganger: barnehage-barneskole-ungdomsskole

Overganger kan for mange barn oppleves som spennende og fylt med forventninger med nye utfordringer og muligheter, samt nye venner. Samtidig kan disse overgangene være kritiske og ha stor betydning for barns og elevers trivsel, utvikling og læring. Overganger kan være sårbare for barn og unge, og det er derfor viktig at overganger mellom barnehage og skole, og mellom barneskole og ungdomsskole, forberedes godt. Rakkestad kommune har utarbeidet egne rutiner for disse overgangene mellom barnehage og skoler, og mellom skoler.

Barnehagene og skolene i Rakkestad skal ha som mål å skape gode sammenhenger ved overgangene i utdanningsløpet, preget av samarbeid og kontinuitet som oppleves trygt for barna og elevene. Rutinene skal sikre god overføring av informasjon som kan bidra til å forebygge alvorlig fravær.

Informasjonsoverføring - en best mulig overgang

Informasjon om elevens fravær er viktig i overgangen til ny skole. Dersom foresatte samtykker i at informasjonen om eleven videreføres til ny skole, skal fravær være et eget punkt i overføringsmøtene og i skjemaer mellom barnehage – barneskole og ungdomsskole.

I saker der det er eller har vært bekymring om fravær, bør logg av skolens kontakt med foresatte og evaluering av tiltak sendes direkte til ny skole. Vi anbefaler i slike tilfeller å ha fravær som eget punkt i den første utviklingssamtalen på barneskolen og på ungdomsskolen. Tiltak som besøk på ny skole og møte ny kontaktlærer før skolestart kan være til god hjelp i tilfeller der barn/elever viser tidlige tegn til alvorlig skolefravær. Dette vil bidra til en god overgang til ny skole. I overgangen mellom barnehage og barneskole kan informasjon knyttet til separasjonsangst og vanskelige leveringssituasjoner også være viktig informasjon for barneskolen å motta, slik at barneskolen kan sette inn tidlig innsats på å trygge både barn og foresatte i denne overgangen.

2.7. Fraværsrutiner

Gode rutiner for fraværsoppfølging kan forhindre at fraværet utvikler seg til å bli langvarig og alvorlig. Registrering av type fravær og hvilke dager og timer fraværet er økende, kan

også hjelpe oss å se om det er et mønster i fraværet. Gode fraværsrutiner er derfor en viktig del av både det forebyggende arbeidet, og i arbeidet med å følge opp alvorlig skolefravær. I Rakkestad kommune gjelder følgende rutiner for elevfravær:

Fraværsrutiner i Rakkestad kommune
Pedagogisk personell
Føring av fravær: <ol style="list-style-type: none">1. Fag- og timelærere skal føre alt fravær, både dager og enkelttimer, i Visma Flyt skole.2. Kontaktlærer er ansvarlig for å ha oversikt over fraværet i egen kontaktgruppe.3. Kontaktlærer tar opp fravær på utviklingssamtalen med elev og foresatte.4. Man bør ha en gjennomgang av fravær på trinn- eller teammøter minimum en gang i måneden.5. Bekymringsfullt fravær meldes skolens ledelse. <p>Dette er definert som:</p> <ul style="list-style-type: none">• Har enkelttimer udokumentert fravær.• Har 10 % fravær (dokumentert eller udokumentert).• Har systematisk fravær knyttet til enkelte fag, lærere eller dager.• Gjentakende kommer for sent.• Er på skolen, men ikke deltar i timene.
Varsling og oppfølging av fravær <ol style="list-style-type: none">1. Hvis en elev må gå hjem i løpet av skoledagen, skal ansvarlig lærer ringe og avtale dette med foresatte før eleven går hjem.2. Kontaktlærer skal be foresatte framlegge legeattest ved høyt sykefravær.
Oppfølging av udokumentert fravær <ol style="list-style-type: none">1. Kontaktlærer på alle trinn skal ta kontakt med hjemmet hvis eleven ikke kan dokumentere fravær fra enkelttimer og enkeltdager.2. Kontaktlærer på alle trinn skal ta kontakt med hjemmet hvis en elev er borte i 1 dag uten at det blir sendt Transponder melding om dette.3. Hvis en elev har udokumentert fravær på mer enn 4 hele dager eller 5 enkelttimer i løpet av 3 måneder, vil de foresatte bli skriftlig innkalt til et møte med kontaktlærer

der det gjøres avtale om hvordan fraværet skal følges opp både fra hjemmet og fra skolen. Avtalen skal være skriftlig og undertegnes av begge parter.

4. Dersom det udokumenterte fraværet fortsetter, eller hvis eleven har et samlet fravær som overstiger 10 dager i løpet av et semester, vil de foresatte få skriftlig innkalling til en samtale på skolen. Målet med samtalen er å komme fram til strategier for å unngå videre fravær. Skolens ledelse eller skolens sosiallærer skal delta på møtet og følge opp eleven i samarbeid med kontaktlærer. Helsepsykeleier eller andre hjelpeinstanser kan delta dersom foresatte ønsker det /samtykker til det.

I tillegg skal foresatte gjøres oppmerksomme på følgene ved fortsettende fravær. Det skal føres referat fra møtet som legges i ESA.

Skolens ledelse skal varsles om fraværet og om at de foresatte er innkalt til møte.

Fravær og vurdering

1. Det finnes ingen prosentgrenser for hvor mye en elev må være til stede i undervisningen for at lærer skal ha vurderingsgrunnlag i faget. Forskriften til opplæringsloven sier tydelig at lærer skal strekke seg langt for å skaffe nødvendig vurderingsgrunnlag, samt at det er elevens plikt å møte til og delta aktivt i undervisningen.
2. Hvis det er fare for at en elev ikke vil få vurdering på grunn av manglende vurderingsgrunnlag, skal de foresatte varsles om dette skriftlig i god tid.

Foresatte

Overordnet rutine:

Ved fravær skal foresatte alltid varsle skolen.

Varsling og dokumentasjon av sykdomsfravær

1. Alt fravær skal dokumenteres skriftlig i Transponder til kontaktlærer senest samme dag som fraværet oppstod. Foresatte anbefales å melde ifra om fraværsgrunn.
2. Ved fravær ut over 2 dager skal elevens foreldre/foresatte ta kontakt med skolen og melde fra om årsaken til fraværet og gi beskjed om hvor lenge fraværet er antatt å vare. Foresatte bør orientere seg om hva som skjer på skolen i perioden eleven er borte.

3. Ved fravær i enkelttimer skal de foresatte så langt det lar seg gjøre varsle skolen i forkant av fraværet. Hvis dette ikke er mulig, skal foresatte dokumentere fraværet skriftlig senest samme dag som fraværet oppstod.
4. Hvis en elev må gå hjem i løpet av skoledagen, skal ansvarlig lærer ringe og avtale dette med foresatte først.
5. Hvis foresatte til ungdomsskoleelever tenker å søke om å få fraværet avkortet på vitnemålet, må lege oppsøkes for å få utstedt en legeattest. Attesten vedlegges søknad om fraværsavkortning. Skolen har egne retningslinjer for dette.

Søknad om permisjon og dokumentasjon ved fravær ved permisjoner.

1. De foresatte kan søke permisjon fra undervisningen på vegne av sine barn. Permisjon på inntil 2 dager søkes det skriftlig om til kontaktlærer i Transponder eller på e-post. Svaret fra kontaktlærer fungerer da som dokumentasjon på gyldig fravær.
2. Søknad om permisjon i 3 – 10 dager må stilles til rektor. Det gis ikke sammenhengende permisjon ut over 10 skoledager (2 uker). Vedtak om permisjon fra den lovpålagte opplæring er et enkeltvedtak og kan påklages. Søknader om permisjoner bør komme tidlig, slik at man kan foreta en forsvarlig saksgang og tid til en eventuell klage. Det skriftlige svaret fra rektor er gyldig dokumentasjon hvis det søkes avkortning av fravær på vitnemålet for ungdomsskoleelever.
3. Dersom foresatte tar elever ut av skolen ut over 10 skoledager, vil eleven bli skrevet ut av skolen. Foresatte overtar det formelle ansvaret for elevens opplæring i perioden og må selv melde eleven inn på skolen igjen ved tilbakekomst.

3.0. Hva gjør vi ved alvorlig skolefravær?

Arbeidet med alvorlig skolefravær kan være komplekst og sammensatt, og ofte kan det være behov for å involvere flere ulike instanser. I dette kapitlet beskriver vi hvordan skolene skal gå frem i arbeidet med alvorlig skolefravær, og de ulike instansers mandat og arbeidsområder. Som nevnt innledningsvis er de fleste sakene med alvorlig skolefravær sammensatte og komplekse. Dette forutsetter at alle instansene i laget rundt eleven bidrar inn til det beste for eleven, og at skolene ikke blir stående igjen alene med ansvaret.

Kapitlet starter med en tiltakstrapp. Tiltakstrappen er utarbeidet av sosiallærer ved Rakkestad ungdomsskole, som sammen med kontaktlærer og skolens ledelse har ansvar for oppfølgingen av elever med bekymringsfullt skolefravær. I Rakkestad kommune arbeider alle instansene rundt eleven etter BTI- modellen, og tiltakstrappen er koblet opp imot denne modellen. Tiltakstrappen har som hensikt å være et forenklingsverktøy for lærere slik at de til enhver tid vet når og hva som skal gjøres i arbeidet med elever med et bekymringsfullt skolefravær. Denne skal også hjelpe skolens ansatte å vite hva som skal legges i elevmappen gjennom dette arbeidet.

Videre i kapitlet følger punkter om kartlegging og tiltak, samt de ulike instansenes arbeidsområder og mandat.

3.1. Tiltakstrapp ved alvorlig skolefravær

3.2. Kartlegging

Det første steget i arbeidet med alvorlig skolefravær er en god og grundig kartlegging. Elever med alvorlig skolefravær er en heterogen gruppe, og årsakene til fraværet kan være sammensatte og komplekse. Heterogeniteten som finnes i gruppen gjør at det er vanskelig å få til gode kontrollerte studier på hvilke tiltak som fungerer, og tiltakene må tilpasses til hvert enkelt individ (Øverland et al., 2021). Det er derfor avgjørende med en grundig og helhetlig kartleggingsprosess, før man setter i gang tiltak.

Tradisjonelt sett har ansvaret for langvarig fravær ofte blitt plassert hos eleven, men årsakene kan være både individuelle, relasjonelle og strukturelle. Det er derfor viktig med en helhetlig og tverrfaglig tilnærming. Kartleggingen kan være både systemisk, eller knyttet opp imot en enkeltelev. Ofte vil en kombinasjon være riktig.

Noen ganger kan det være utfordrende å identifisere konkrete årsaker til fraværet. Ofte har problemene utviklet seg over tid, og det som en gang var utløsende faktorer, er kanskje ikke like aktuelt lenger. Det kan da være nyttig å se på hva som opprettholder og påvirker skolefravær, uavhengig av hva årsaken opprinnelig var. Jfr. Punkt. 1.0. Skolefravær- teori.

Den viktigste kartleggingsmetoden er samtaler med elev og foresatte. Skole, elev og foresatte kan ha ulik forståelse av fraværet, og samtalen er et godt virkemiddel for å kunne forstå hverandre bedre, og etablere et samarbeid rundt tiltak som kan bedre situasjonen. Barnekonvensjonen artikkel 12 gir barnet rett til å si sin mening, og bli hørt i saker som angår dem. Vi fremhever derfor betydningen av å høre elevens stemme. Under følger et eksempel på hvordan samtaler med elever og foresatte kan gjennomføres. Alle elever, foresatte og situasjoner er ulike, og samtalene må tilpasses etter elevens alder og utvikling, samt situasjonen ellers.

I Rakkestadskolen brukes også SRAS-R som et redskap for å kartlegge hvilken funksjon skolefraværet har for den enkelte elev. Jfr. Punkt 1.4. Fraværets funksjon. SRAS- R skjemaer finnes på alle skolene i Rakkestad og er et skjema med 24 spørsmål, knyttet opp mot de fire funksjonene som fraværet til eleven antas å ha. Både elev og foresatte fyller ut et slikt skjema, hvor målet med utfyllingen er å treffe best mulig på de tiltakene man setter inn. SRAS-R tolkes, og brukes, sammen med det man ellers vet om barnet.

Under punkt 5.0. Ressursbank ligger flere forslag til kartleggingsmetoder som kan benyttes.

Som nevnt innledningsvis er det viktig med en grundig og helhetlig kartlegging, og at man undersøker både individuelle, relasjonelle og strukturelle faktorer. Når situasjonen er godt kartlagt, kan ulike tiltak igangsettes. Det er viktig med en systematisk oppfølging videre, og at tiltakene blir evaluert med jevne mellomrom. Jfr. Tiltakstrappen og BTI- modellen.

Kartleggingssamtale elev

Kartleggingssamtale med elev ved bekymring for fravær
Rammer for en god samtale
<ul style="list-style-type: none">• Sørg for gode fysiske rammer for samtalen. Velg et møterom der dere ikke blir forstyrret og sørg for å sette av god tid. Vær også bevisst på at noen elever trenger forutsigbarhet knyttet til tidsbruk og innhold for samtalen.• Forbered deg godt. Forhør deg i forkant av møtet med andre ansatte ved skolen som eleven forholder seg til. De kan bidra med viktig informasjon.• Avklar på forhånd, og gi beskjed til eleven om hvem som skal delta i samtalen, slik at eleven er forberedt.
Oppstart av samtalen
<ul style="list-style-type: none">• Alle punktene vurderes ut ifra elevens alder og utvikling.• Å snakke om fravær kan være vanskelig for eleven. Bruk derfor tid i oppstart av samtalen til å etablere en trygg og åpen dialog. Vær forberedt på følelsesmessige reaksjoner hos elev. Bekreft og anerkjenn følelsene uten å gå i forsvar.• Informer om at formålet med samtalen er din bekymring for elevens skolefravær. Gi en konkret tilbakemelding om omfanget av fraværet.• Informer om at målsettingen er å hjelpe eleven til å være på skolen, og at fremgangsmåten er i tråd med skolens retningslinjer. Det kan også være nyttig å vise eleven handlingsplanen og rutineene for oppfølging av fravær.• Informer om at skolen har ansvaret for at elever har en god og trygg skolehverdag og at foreldre har ansvaret for at eleven kommer til skolen. Elever

har opplæringsplikt, og foresatte har ansvar for at skolen får gitt den opplæringen.

Forslag til spørsmål

Undersøk elevens opplevelse av skoledagen. For de yngre elevene er det viktig å være så konkret som mulig. Bruk gjerne timeplanen som utgangspunkt for beskrivelse av dagen.

Eksempler på tema/formuleringer:

- Hvordan trives du på skolen og på fritiden?
- Har du noen å være sammen med på skolen og på fritiden?
- Hva liker du å gjøre på fritiden?
- Hvilke situasjoner og aktiviteter liker du på skolen?
- Er det noen situasjoner eller aktiviteter du opplever som vanskelig på skolen?
- Hvilke fag liker du? Hvilke fag er vanskelig? Hva med prøver, lekser?
- Hvilke voksne liker du å være sammen med på skolen?
- Er det noen elever eller voksne du synes det er vanskelig å være sammen med?
- Hvordan skulle du ønske at skoledagen din var? Hvis du kunne endre noe, hva ville du endret på?

Kartlegg elevens sosiale nettverk og relasjoner til jevnaldrende både på skolen og i fritiden.

Eksempler på tema/formuleringer:

- Hvordan har du det på skoleveien? Og har du noen å ta følge med?
- Hvordan trives du i friminuttene og i timene?
- Hvem er du sammen med på skolen?
- Opplever du at andre ønsker å være sammen med deg?
- Har du opplevd å bli plaget eller mobbet?

Kartlegg elevens aktiviteter i skoletiden når eleven ikke er på skolen. Eksempler på tema/formuleringer:

- Hva gjør du når du er hjemme fra skolen/ hvordan ser en skoledag hjemme ut?
- Er det noen som forsøker å hjelpe deg med å komme på skolen?
- Er det noen hjemme sammen med deg når du ikke er på skolen?

Kartlegg elevens egen opplevelse av skolefravær, og egen vurdering av behov for støtte.

Eksempler på tema/formuleringer:

- Er det noe du skulle ønske var annerledes og som ville gjøre det lettere for deg å møte på skolen?
- Hva kan jeg gjøre for at det skal bli lettere for deg å være på skolen?
- Hva kan mamma, pappa eller eventuelt andre gjøre for at det skal bli lettere for deg å møte på skolen?
- Hva kan du selv gjøre?
- Er det noe som har hendt eller du er bekymret for utenfor skoletid?

Utarbeid tiltak sammen med eleven på bakgrunn av opplysninger som er kommet frem i samtalen. Eksempler på tiltak finnes under punkt 3.3.

Samtalens avslutning

Gi en kort oppsummering av innholdet i samtalen. Eksempler på formuleringer:

- Jeg ville snakke med deg i dag fordi du har vært mye borte fra skolen ...
- Vi har snakket om ... og du har fortalt meg ...
- Vi har snakket om hva vi kan gjøre annerledes på skolen og som vil gjøre det lettere for deg å være her og sammen har vi blitt enige om ...

Etter samtalen

- Skriv et kort referat som legges i elevens mappe.

Kartleggingssamtale med foresatte ved bekymring for fravær

Rammer for en god samtale

- Sørg for gode fysiske rammer for samtalen. Velg et møterom der dere ikke blir forstyrret og sørg for å sette av god tid.
- Forbered deg godt. Forhør deg i forkant av møtet med andre ansatte ved skolen som eleven forholder seg til. De kan bidra med viktig informasjon.
- Avklar på forhånd, og gi beskjed om hvem som skal delta i samtalen, slik at de foresatte er forberedt.
- Når eleven ikke deltar i samtalen må eleven få god informasjon om hva som blir sagt og gjort og hvorfor. Man bør alltid vurdere om eleven skal være med, og hvordan elevens stemme skal høres dersom eleven ikke deltar i kartleggingssamtalen.
- Ta høyde for følelsesmessige reaksjoner hos foresatte. Bekreft og anerkjenn følelsene uten å gå i forsvar.

Oppstart av samtalen

- Start samtalen med å fortelle om skolens bekymring for elevens skolefravær, og at formålet med møtet er å etablere et samarbeid for å komme frem til tiltak som vil redusere elevens skolefravær.
- Gi en konkret tilbakemelding på omfanget av fraværet. Informer om at skolen har rutiner for oppfølging av alvorlig skolefravær. Målet med gjennomføring av samtalen er å komme frem til tiltak som vil gi en økt tilstedeværelse.
- Informer om at skolen har ansvaret for at elever har en god og trygg skolehverdag og at foreldre har ansvaret for at eleven kommer til skolen. Elever har opplæringsplikt, og foresatte har ansvar for at skolen får gitt den opplæringen.

Forslag til spørsmål

Undersøk foresattes opplevelse av sitt barns trivsel på skolen og i fritiden. Eksempler på tema/formuleringer:

- Hvordan opplever du/dere at barnet deres trives på skolen og på fritiden?
- Hva gjør barnet når han/hun er hjemme fra skolen?
- Hvordan er barnets morgenrutiner/ kveldsrutiner?

Undersøk foresattes opplevelse av skolefravær, og om de opplever at det er spesielle årsaker til at deres barn ikke er på skolen. Eksempler på formuleringer kan være:

- Kan det være forhold på skolen som gjør at barnet har fravær?
- Opplever du at det er spesielle årsaker til at barnet er borte fra skolen?
- Kan forhold på skolen gjøre at barnet har fravær?
- Vi har erfaring med at det kan være forhold eller hendelser utenfor skole som fører til at elever har fravær, kan det være slik for ditt barn?
- Har det vært hendelser i familien eller i fritiden som kan forklare ditt barns fravær?
- Er det helsemessige årsaker til at barnet er borte fra skolen?
- Hvordan var barnets tidlige utvikling og dets tidligere erfaringer med barnehage og skole?
- Har du/dere tillit til skolen?

Undersøk foresattes behov for støtte. Eksempler på formuleringer:

- Hva kan du gjøre for at barnet ditt skal komme på skolen?
- Hva kan jeg gjøre for at barnet ditt skal komme på skolen?
- Er det noe barnet selv kan gjøre?
- Er det noe du/ dere som foresatt har behov for hjelp til? Hvem kan hjelpe?
- Drøft om det er behov for ytterligere kartlegginger eller videre henvisninger/ anonyme drøftinger.

Utarbeid en samarbeidsavtale med beskrivelse av tiltak og ansvar. Eksempler på tiltak finnes under punkt 3.3. Tiltak. Mal for samarbeidsavtale ligger under punkt 5.0. Ressursbank.

Samtalens avslutning

- Gi en kort oppsummering av innholdet i samtalen.
- Hva tenker vi er mulige utløsende og opprettholdende faktorer for fraværet?
- Avtal veien videre. Bruk samarbeidsplanen og avtal møtetidspunkt for evaluering.
- Avtal tydelige rammer for videre kontakt. Når skal det være kontakt og hvordan (bruk av mail/ sms/ telefontid)

Etter samtalen

- Skriv et kort referat og send til alle deltakerne.
- Henvise eventuelt videre ved behov.

3.3. Tiltak

Alle elever og situasjoner er ulike, og tiltakene må tilpasses den enkeltes behov. Mange av tiltakene vil kunne iverksettes uten involvering fra andre enheter. Andre tiltak innebærer et behov for tverrfaglig samarbeid. Tidlig oppdagelse og intervensjon er avgjørende for prognosen ved skolefravær, og vil være svært ressursbesparende på sikt.

Tiltak ved skolefravær vil ofte innebære at man gir en viss grad av særbehandling over en periode. Tiltakene vil ofte innebære at man senker kravene man har i situasjoner, fag eller aktiviteter, og tilrettelegger for det eleven opplever som vanskelig. Hovedmålet vil alltid være at tilretteleggingene skal føre til økt nærvær, og at behovet for tilpasninger i skolehverdagen på sikt reduseres. Etter en grundig kartlegging er det viktig at det arbeides på alle arenaer, og at tiltak igangsettes både på skolen og i hjemmet.

Nedenfor følger forslag til ulike tiltak. Dette er ideer til inspirasjon, og ingen utfyllende liste.

Eksempler på tiltak

Tiltak på skolen kan være:

- Start med å kartlegge, både faglig og sosialt. En viktig del av kartleggingen vil være å se på læringsmiljøet, og elevens totale situasjon.
- Utarbeid og igangsett tiltak sammen med eleven, ta hensyn til alder og utvikling.
- Iverksett tiltak som er minst mulig stigmatiserende for eleven.
- Gjør individuelle avtaler ut ifra hva som har kommet frem i kartleggingen. Sørg for at alle som arbeider rundt eleven blir informert om avtalene som gjøres. Eksempelvis kan en bok, hvor man skriver ned avtalene, benyttes. Eleven har da denne tilgjengelig ved eventuelle vikarer.
- Se på organiseringen av dagen. Forutsigbarhet og struktur er ofte avgjørende for elever med alvorlig skolefravær. Gjør tilrettelegginger og lag avtaler, dersom eleven trenger det. Dette er ekstra viktig de dagene skoledagen avviker fra vanlig rutine. Eksempelvis ved turdager, utflukter, høytidsmarkeringer e.l. Vær spesielt oppmerksom på overganger.
- Hjelp eleven, slik at eleven opplever kontroll over egen skolehverdag. Hjelp eleven å lage planer for læringsarbeidet.
- Tilpass mengden skolearbeid der det er mulig.
- Gi beskjeder både muntlig og skriftlig.
- Ha tydelige, klare klasseregler.
- Ha fokus på tilhørighet og mestring, og arbeid godt med en faglig tilpasset opplæring.
- Ha fokus på relasjonsbygging, både med voksne og andre elever.
- «Banking time» er en god metode som kan timeplanfestes, og benyttes for å styrke relasjonene mellom lærer og elev. Sett av ca. 15 minutter 2-3 ganger i uken og ta utgangspunkt i noe eleven interesserer seg for og ønsker å gjøre.
- Overgangen fra hjem til skole kan være vanskelig. Undersøk om eleven trenger å bli møtt av en ansatt når han/hun kommer på morgenen. Eventuelt gjør avtaler med medelever som kan møte eleven, eller gå sammen med eleven til og fra skolen.

- Vær bevisst elevens plassering i klasserommet, og om dette kan være en opprettholdende faktor til fraværet.
- Hjelp til med å skape struktur i ustrukturerte aktiviteter, som eksempelvis friminutt og gruppearbeid. Dette kan også gjelde fag som kunst og håndverk, mat og helse og kroppsøving. Etterstreb å gjøre aktiviteten mest mulig forutsigbar og trygg. Sørg for at eleven alltid har noen å være sammen med og/ eller en lystbetont aktivitet.
- For yngre elever kan lekegrupper, eller innøvde, voksenstyrte klasseleker være aktuelt i friminuttene.
- Gi eleven alternativer til å reise hjem fra skolen når noe oppleves som vanskelig. Som hovedregel skal eleven aldri sendes hjem. Vær i forkant og gjør avtaler med eleven. Eksempelvis kan eleven få tilbud om å trekke seg tilbake på et eget rom, snakke med helsesykepleier, sosiallærer eller en annen voksenperson eleven har tillit til.
- Ha jevnlig samtaler med eleven. Evaluer tiltakene dere har kommet frem til og planlegg hvordan dere skal samarbeide fremover. Fokuser på hvilken type støtte eleven trenger for å øke nærværet.
- Skolen har mulighet til en omdisponering av timer etter 25% regelen. Det er viktig å være bevisst at denne regelen gjelder 25% av hvert enkelt fag, og ikke 25% av tiden eleven er på skolen. Vurderingen gjøres på et individuelt grunnlag, etter samtykke fra eleven og foresatte. Beslutningen gjøres administrativt, og krever ikke en sakkyndig vurdering eller et enkeltvedtak. For noen elever vil det være aktuelt å vurdere en alternativ opplæringsarena som eksempelvis arbeidsutplassering.
- For elever som har hatt fravær over lang tid vil det være ekstra viktig å opprettholde relasjonen til medelever og ansatte. Dette kan eksempelvis gjøres gjennom å besøke eleven eller å sende hyggelige tekstmeldinger, brev eller film fra klassen.
- Å få fritak fra opplæringen anbefales sjeldent. Fritak kan bidra til å legitimere fraværet og føre til at vegringsatferden blir kronisk. Sykemeldinger alene kan i verste tilfelle føre til at elevens egentlige vansker ikke blir fanget opp på et tidlig tidspunkt slik at riktig intervensjon blir iverksatt.
- Hjemmeundervisning anbefales som hovedregel ikke.

- Bytte av skole anbefales sjelden, da dette kan medføre at eleven opplever seg avvist av nærskole, samt at overgangen i seg selv kan medføre en belastning for eleven.

Skole- hjem samarbeid er helt essensielt ved skolefravær.

Tiltak knyttet til skole- hjem samarbeid kan være:

- Gi god informasjon om hvordan skolen arbeider i fraværssaker. Vis gjerne til denne rutinen, og handlingsplanen. Fremhev viktigheten av nærvær.
- Ha jevnlig kontakt med de foresatte. Avtal hvor ofte og hvordan dere skal ha kontakt. Trygg de foresatte på at skolen arbeider kontinuerlig med tiltakene som er iverksatt, og evaluer tiltakene sammen.
- Gi de foresatte tilstrekkelig informasjon. Dette vil både trygge de foresatte, men også gi dem gode muligheten for samtaler hjemme med barnet sitt. Dette kan bidra til å skape trygghet og forutsigbarhet for barnet. De foresatte er viktige samtalepartnere og den viktigste støtten for sine barn.
- Anerkjenn de foresattes følelser og utfordringene de står i hjemme. Det kan være utfordrende å være foresatt til en elev med alvorlig skolefravær, og situasjonen vil prege hele familien.

Ved skolefravær er det viktig at det arbeides med tiltak både på skolen og i hjemmet.

Tiltak i hjemmet kan være:

- De foresatte må være bevisst viktigheten av skolenærvær, og tydelige på dette overfor eleven. De foresatte må tilby støtte og hjelp, og trygge eleven på at eleven mestrer dette.
- Oppretthold en fast døgnrytme, også de dagene eleven ikke går på skolen. Eleven skal stå opp til vanlig tid og opprettholde rutiner knyttet til hygiene og måltider.
- Oppretthold en fast rutine på morgenen. Beregne god tid, og planlegg godt kvelden i forveien.
- Over tid kan det være vanskelig for foresatte å stå i de utfordringene skolefravær fører med seg. I noen tilfeller bør de foresatte forsøke å bytte roller og oppgaver knyttet til eleven for en periode. Dette kan være nyttig i situasjoner som oppleves fastlåst.

- Dersom barnet er hjemme fra skolen bør man forsøke å gjøre hverdagen mest mulig lik en skoledag. Avtal med kontaktlærer slik at eleven alltid har noen oppgaver som kan gjøres hjemme, og ha en forventning om at eleven skal gjøre skolearbeid. Eleven bør ikke ha tilgang til Playstation etc. når eleven er hjemme fra skolen. Andre hyggelige aktiviteter skal også begrenses i skoletiden. Forsøk også å begrense tilgang til mobiltelefon og sosiale medier.
- Motiver eleven til å opprettholde kontakt med jevnaldrende etter skoletid, og delta i fritidsaktiviteter. Gjør hyggelige ting sammen som en familie, og gjør andre ting enn skolefraværet til et fokus.
- Fraværet forsterkes i noen tilfeller av at foresatte er hjemme på dagtid. Dersom de foresatte er hjemmeværende bør man vurdere om de kan gjøre ulike aktiviteter på utsiden av hjemmet i skoletiden.

Tiltak ut ifra SRAS-R

Kearney (2008) har definert hvilke tiltak som bør settes inn ut ifra hvilken kategori som antas å være skolefraværets opprettholdende faktor (etter gjennomført SRAS-R). Som regel er det ikke utelukkende en kategori som er skolefraværets funksjon, men man må jobbe parallelt med ulike typer tiltak, ofte rettet mot eleven selv, mot skolen og mot hjemmet. Under følger Kearney (2008) sin liste over ulike tiltak.

Unngåelse av stimuli som fremkaller negative følelser (medelever, korridorer og liknende)	Flukt fra sosiale situasjoner og/eller vurderingssituasjoner	Oppmerksomhet og tilstedeværelse fra signifikant andre (oftest foreldre)	Forsterkende hendelser utenom skolen (venner, rus, spill og liknende)
Elevfokusert behandling/veiledning	Elevfokusert behandling/veiledning	Foreldrefokusert behandling/veiledning	Foreldrefokusert behandling/veiledning

Psykoedukasjon om angst og angstens komponenter	Psykoedukasjon om angst og angstens komponenter	Foreldreveiledning: korte og tydelige instruksjoner	Kontrakter med klare insentiver for skoledeltakelse og konsekvenser ved manglende deltakelse
Avslappings-/pusteøvelse	Avslappings-/pusteøvelse	Etablere gode morgen-, dags, og kvelds(/natt)rutiner	Etablere problemløsningsmøter for familien
Gradvis re-eksponering av skolesituasjoner med bruk av angst- og unngåelseshierarki (barometer)	Gradvis re-eksponering av skolesituasjoner med bruk av angst- og unngåelseshierarki (barometer)	Etablere belønning ved skoledeltakelse og konsekvenser ved mangelfull deltakelse	Øvelser i kommunikasjons- og problemløsningsferdigheter
Belønning/selvbelønning	Kognitiv restrukturering av irrasjonelle tanker	Tvungen skoledeltakelse i enkelte tilfeller	Følgning av barn/ungdom til klasserommet hvis nødvendig
	Sosial ferdighetstrening knyttet til sosiale situasjoner og evalueringssituasjoner		Økt monitorering av skoledeltakelse
	Belønning/selvbelønning		Sosial ferdighetstrening med fokus på å motstå gruppepress knyttet til skolefravær

3.4. Evaluering

I tråd med tiltakstrappen, og stegene i BTI, skal tiltakene evalueres jevnlig, og eventuelle andre instanser kobles på ved behov. Jfr. punkt 3.1. Tiltakstrapp.

3.5. Ulike instansers mandat og arbeidsområder

For å lykkes med å hjelpe eleven tilbake til skolehverdagen er det avgjørende at tiltak blir satt i gang for alle påvirkende faktorer: for eleven, for hjemmet og for skolen. Det kan være nødvendig å få hjelp av andre instanser for å få til dette. For eksempel kan helsesykepleier, kommunens skole-loser eller barnevernstjenesten ofte være til stor hjelp for eleven og hjemmet, Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUPP) vil kunne være viktig for forståelse og ivaretagelse av elevens vansker, og Læringsmiljøkonsulenten (LMK) og Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) en viktig støttespiller for skolen. Det er viktig at alle parter bidrar til løsning ved å ta sin del av ansvaret.

Skolehelsetjenesten sitt mandat og arbeidsområder

Skolehelsetjenesten er et lovpålagt tilbud til alle elever i barne- ungdoms- og videregående skole. Skolehelsetjenesten skal bidra til å fremme god psykisk og fysisk helse hos elevene, samt arbeide forebyggende med sykdom og skader. Skolehelsetjenesten arbeider også med å utjevne sosiale helseforskjeller, og å forebygge, avdekke og avverge vold, overgrep og omsorgssvikt.

I arbeidet med alvorlig skolefravær kan skolehelsetjenesten bistå skolen med å:

- Sikre at tjenesten blir involvert tidlig i oppfølgingen av enkeltelever og grupper med bekymringsfullt fravær
- Sørge for at elevene er kjent med skolehelsetjenestens tilbud. Se [anbefalingen Lavterskeltilbud](#).
- Følge opp aktuelle elever med samtaler, individuelt eller i grupper, og tilby besøk hjemme hos utsatte elever.
- Drøfte problemstillinger anonymt med skolen. Før skolehelsetjenesten kontakter skolen angående navngitte elever eller elever som enkelt kan identifiseres, skal skolehelsetjenesten hente inn samtykke fra eleven og/eller foreldrene
- Vurdere å henvise elever til fastlege, spesialisthelsetjeneste eller andre institusjoner
- Vurdere samarbeid med fysioterapeut, for eksempel ved oppfølging av elever med høyt fravær i kroppsøving.
- Vurdere tverrfaglig samarbeid med for eksempel NAV, barnevernstjenesten, PPT, BUPP og lavterskeltilbud for psykisk helse.

Læringsmiljøkonsulent sitt mandat og arbeidsområder

Læringsmiljøkonsulenten bistår skolene i arbeidet med å utvikle og opprettholde et trygt og godt læringsmiljø. Læringsmiljøkonsulenten samarbeider med skolens ledelse, lærere og miljøpersonale, og er fast medlem i ressursteam på alle skolene i Rakkestad.

I arbeidet med alvorlig skolefravær kan Læringsmiljøkonsulenten bistå med å:

- Hjelp skolen med å kartlegge læringsmiljøet, og aktivt bidra inn i prosessen.
- Bistå med skolevandring og refleksjoner.
- Bistå skolene med å lage tiltaksplaner knyttet til elevfravær.
- Bistå skolene med skole- hjem samarbeid i fastlåste situasjoner.

Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) sitt mandat og arbeidsområder

PPT i Rakkestad og Marker er en rådgivende og sakkyndig instans som bistår barn og ungdom i alderen 0- 16 år. PPT arbeider med sakkyndig utredning og vurdering av barn og elevers særlige behov tilknyttet opplæringen.

PPT bistår også barnehager og skoler med kompetanse- og organisasjonsutvikling.

Veiledningsoppgavene er både tilknyttet enkeltelever og systemisk arbeid. PPT skal bistå inn i forebyggende arbeid og tidlig innsats.

I arbeidet med alvorlig skolefravær kan PPT bistå med å:

- Bistå skolene i arbeidet med å lage gode rutiner for å forebygge og fange opp alvorlig skolefravær.
- Bistå skolene knyttet til tiltak på system- og individnivå.
- Veilede rundt enkeltelever.
- Kartlegge elevens skolefaglige forutsetninger, og gjøre en vurdering av retten til individuelt tilrettelagt opplæring etter Opplæringsloven § 11-6. Dette vil være aktuelt dersom man mistenker at fraværet skyldes at eleven opplever lite mestring, eller har faglige utfordringer.

Barneverntjenesten sitt mandat og arbeidsområder

Barnevernet har et viktig ansvar og oppgave i å beskytte, og fremme velferden til barn og unge som er i en sårbar situasjon. Dette inkluderer også å bidra til å sikre at barn og unge har tilgang til en god skolegang og at deres rett til utdanning blir ivaretatt.

I arbeidet med alvorlig skolefravær kan barnevernet bistå med å:

- Identifisere, vurdere og håndtere elever som er i fare for å miste kontakten med skolen, og hjelpe dem med å løse utfordringene som fører til fravær.
- Støtte elever og familier som sliter med utfordringer som påvirker skolegangen. Dette kan eksempelvis være psykiske helseproblemer, sosiale eller familiære utfordringer, eller manglende motivasjon.
- Hjelpe elever med å utvikle ferdigheter og strategier for å håndtere utfordringer og forbedre skoleprestasjoner.
- Utvikle og støtte samarbeidsrutiner mellom skole, foreldre og andre relevante instanser. Samarbeidsrutiner kan for eksempel omfatte en regelmessig gjennomgang av elevenes skolefravær og oppmøte, jevnlig evalueringer av elevenes progresjon, og et system for å dele informasjon mellom barnevernet og skolen om elevenes utfordringer og fremgang. Dette kan bidra til å sikre at elever får en kontinuerlig og samordnet oppfølging, og at deres utfordringer blir håndtert på en effektiv og helhetlig måte.

Psykisk helsearbeid og rustjeneste sitt mandat og arbeidsområder

Psykisk helsearbeid og rustjeneste er en frivillig tjeneste til innbyggere i alderen 0-100 år med ulike utfordringer. Helsetjenesten mottar henvisninger fra skole, foresatte, eleven selv, helsesykepleiere og spesialisthelsetjenesten vedrørende barn og unge som strever og har ulike utfordringer i hverdagen. Dette kan være sorg, lavt selvbilde, barn som pårørende og barn med ulike diagnoser som angst, depresjon, ADHD, autismspekter mm.

Psykisk helsearbeid og rustjeneste har to ansatte i LOS stillinger (oppfølgings- og losfunksjon gjennom skolegangen). Losene skal legge til rette for mer samordnede tilbud og tettere oppfølging av ungdom som er i en vanskelig livssituasjon. Målet er å styrke ungdommenes skoletilknytning, trivsel og mestring.

I arbeidet med alvorlig skolefravær kan losene bistå med:

- Gi ungdom tett og tilrettelagt oppfølging i form av kartleggingsamtaler, motivasjonsarbeid, samtaler og veiledning i og utenfor skolen og i overgangen mellom ulike faser i opplæringsløpet.
- Være tilgjengelig for ungdommene og til stede på ungdommenes egne arenaer (skole, hjem og fritid)
- Samarbeide tett med ungdommenes foresatte og bistå dem med å understøtte ungdommenes skolegang.
- Foreldreveiledning.

- Hjelp og motivere ungdom til å komme i kontakt med hjelpetjenester som kan gi nødvendig hjelp (BUPP, PPT, barnevern mm).
- Samarbeide tett med skolen og andre virksomheter/tjenester og bidra til at hjelpen som gis er helhetlig og tilrettelagt.
- Delta på ressursmøter, ansvarsgruppemøter og instansmøter.
- Psykisk helsearbeid og rustjeneste bistår også med veiledning til foresatte, og samtaler og kartlegginger med barn og unge.

Fagsjef oppvekst sitt mandat og arbeidsområde

Fagleder for barnehage og kultur er faglig ansvarlig for alle de kommunale barnehagene i Rakkestad, samt leder for spesialpedagogene og ansvarlig for BTI- modellen.

I arbeidet med alvorlig skolefravær kan fagleder for barnehage og kultur bistå med å:

- Styrke tverrfaglig samarbeid og bevisstgjøre instanser på signaler på barnehagevegring.
- Veilede og utvikle kompetanse hos lederne i forhold til barnehagevegring.
- Veilede på hvilke signaler barnehageansatte skal se etter, og hvordan de kan møte barn og foreldre som strever med barnehagevegring.
- Veilede spesialpedagogene i forhold til barnehagevegring. Spesialpedagogene skal inneha nok kompetanse, slik at de igjen kan veilede ansatte og foreldre som strever med å få struktur i hverdagen. Dette kan eksempelvis handle om å:
 - Komme til faste tider i barnehagen.
 - Oppmuntre barnet til å gå i barnehagen, i stedet for å være hjemme.

BUPP sitt mandat og arbeidsområder

Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUPP) er en del av spesialisthelsetjenesten. Det betyr at BUPP skal arbeide med de barna som har de tyngste/alvorligste psykiske lidelsene. Retningslinjene sier at lidelsen skal være moderat til alvorlig og det er forventet at kommunen skal ha et tilbud til de som har lettere til moderate vansker. For at pasienter skal få rett til behandling i BUPP må de ha symptomer som oppfyller kriteriene til en psykisk lidelse. Det er forventet at det er gitt kommunal hjelp før barn henvises til BUPP med mindre det har oppstått et brått/alvorlig funksjonsfall, evt. en akutt hendelse.

Alvorlig skolefravær gir ikke i seg selv rett til nødvendig helsehjelp i spesialisthelsetjenesten, men individuelle forhold kan endre rettighetsstatus for enkelte pasienter, slik at de tilbys aktuell helsehjelp i spesialisthelsetjenesten som diagnostisering/utredning, tiltak rettet mot

barn/unge og familie for tilbakeføring samt samarbeid med skole og andre kommunale instanser.

Individuelle forhold som kan endre rettighetsstatus eller frist for start helsehjelp for enkelte pasienter:

- Underliggende psykopatologi (som for eksempel gjennomgripende utviklingsforstyrrelse, psykose og alvorlig depresjon og angst)
- Underliggende store lærevansker
- Alvorlig spillavhengighet, særlig internettpill med forstyrret døgnrytme
- Alvorlige belastninger i familien som rus, vold og alvorlig psykisk og/eller fysisk sykdom hos foreldre/foresatte
- Kontekstuelle miljø (herav foreldres ressurser, motivasjon og samarbeid)
- Mulighet for samarbeid med kommunale instanser
- Konstitusjonelle forhold hos barnet/ungdommen (som for eksempel gjennomgripende utviklingsforstyrrelser)
- Fastlåste tilstandsbilder og langvarig skolefravær

Alle pasienter som gis et tilbud i BUPP blir satt inn i det som heter Nasjonalt pasientforløp, psykiske lidelser – barn og unge. Det skal utarbeides en behandlingsplan etter at diagnose er satt og under hele forløpet gjøres evalueringer/vurdering som gjelder måloppnåelse og om pasienten/ fortsatt fyller kravene til et videre tilbud i spesialisthelsetjenesten.

[BUPP lavterskel sitt mandat og arbeidsområder](#)

BUPP Sarpsborg har opprettet et tilbud på helsestasjonen i Rakkestad hvor en kan drøfte enkeltbarns utfordringer uten foregående henvisning. Én dag i måneden møter en behandler fra BUPP opp på helsestasjonen og møter barn, foresatte og kommunal instans etter en oppsatt timeliste. Alle kommunale instanser og også fastleger kan melde saker til helsestasjonen på telefon: 990 84 252

- Et «spesialistblikk» på saken og en rådføring på hva som kan være hensiktsmessig å gjøre videre i form av kommunale tiltak
- Råd om hensiktsmessig tilrettelegging rundt barnet
- Hjelp til å forstå barnets uttrykk m.m.
- Noen ganger anbefales det også en henvisning til BUPP.
- Det er ønskelig at barnet/ungdommen også møter til BUPP lavterskel.
- Mulighet for å snakke med, ikke bare om, barnet/ungdommen

- Mulighet for å observere barnet/ungdommen i denne settingen.

Det er den kommunale instansen som melder opp saken som skriver referat fra møtet.

4.0 Ressursbank

I dette kapitlet har vi samlet ulike ressurser og kartleggingsmateriell som kan være nyttig i arbeidet med alvorlig skolefravær. I tillegg gjennomføres trivselsundersøkelser og Spekterundersøkelsen minimum 3 ganger i året på alle skolene. Disse undersøkelsene vil kunne gi viktig informasjon knyttet til elevens skolesituasjon.

4.1. Samarbeidsavtale eksempel

I arbeidet med alvorlig skolefravær er det viktig å arbeide strukturert og oversiktlig, og at alle involverte parter vet hva de skal gjøre til enhver tid. I denne forbindelsen anbefaler vi å utarbeide samarbeidsavtaler. Avtalen under er ment som et eksempel, og alle avtaler som utarbeides må tilpasses hver enkelt elev.

Samarbeidsavtale for XX

Langsiktig mål for samarbeidet:

Delmål:

Oppstart av dagen:

I løpet av skoledagen:

Ansvarsfordeling:

Kontaktlærer skal ha ansvar for:

Sosiallærer ved skolen har ansvar for:

Foresatte har ansvar for:

Eleven har ansvar for:

Andre involverte har ansvar for:

Plan B:

Evaluering – dato for neste møte:

underskrift elev

underskrift foresatte

underskrift skole

4.2. Firtotingen

Firtotingen er en kartleggingsmodell som benyttes som en del av BTI- modellen i Rakkestad kommune. Modellen gir en systematisk tilnærming til å vurdere barns vansker i et helhetsperspektiv, og gir gode muligheter for tverrfaglig samarbeid og tenkning. Ved utfylling av firtotingene skal alltid barnet/ungdommen og foreldrene involveres, og skolehelsetjenesten kan bistå. Det er ønskelig, men ikke nødvendig at firtotingen er utfylt før instansmøte i BTI-modellen. I instansmøte med påfølgende tverrfaglig samarbeidsmøte vil det avklares hvem som er aktuelle deltakere i det videre samarbeidet mellom familien og ulike instanser.

4.3. Kartleggingsverktøy skalering

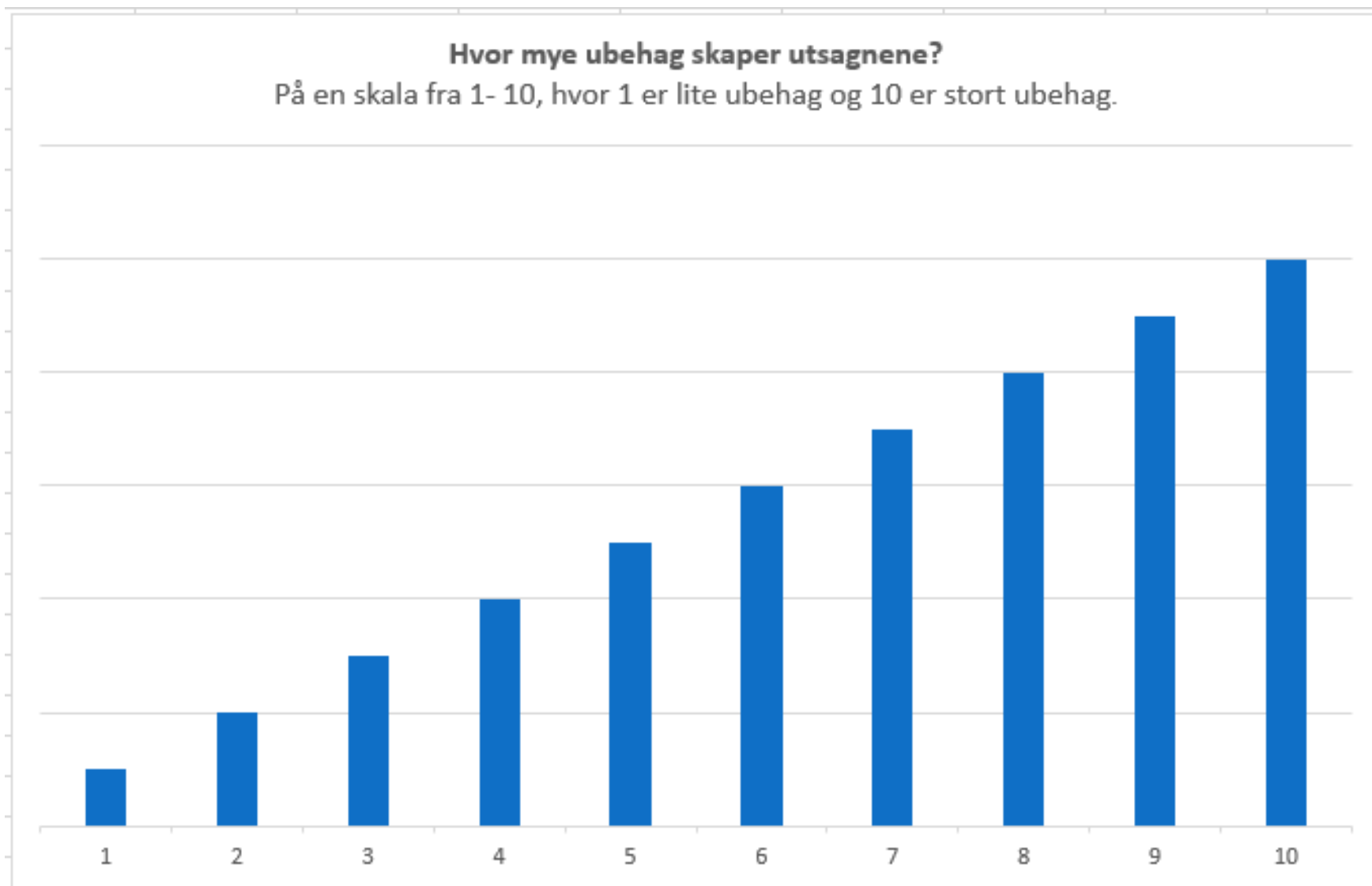
Noen elever opplever det som vanskelig å sette ord på hva som er vanskelig med skolehverdagen, og hva som har ført til skolefravær. En skalering er et kartleggingsverktøy hvor eleven plasserer ulike påstander i et diagram. Påstandene skåres fra 1 til 10. 10 er det som skjer oftest, eller skaper størst ubehag. 1 er det som skjer sjeldent, eller skaper minst ubehag. Påstandene i skaleringen er kun forslag, og tilpasses det du vet om hver enkelt elev. Ved bruk av denne kartleggingen kan en få en bedre forståelse over hva eleven liker og trives med, og hva som er vanskelig for eleven og som utløser den skolevegrende atferden, uten at eleven selv trenger å fortelle og sette ord på det som er vanskelig. Dersom det er naturlig i situasjonen kan skaleringsverktøyet også brukes som et samtaleverktøy, hvor man samtaler rundt de ulike skårene elevene har gitt. Dette vil gi en større innsikt i utfordringene. Dersom eleven opplever det som vanskelig å skalere fra 1- 10 kan eksempelvis et skjema med + og -, eller bilder av glad, nøytralt og misfornøyd ansikt benyttes. Eleven skalere da påstandene under de ulike kategoriene. Dersom eleven opplever det som vanskelig med påstander kan man benytte bilder, og skalere disse.

På en skala fra 1- 10, hvor 1 er lite ubehag og 10 er stort ubehag. Hvor mye ubehag skaper utsagnene under?

Klipp ut utsagnene og legg dem på den søylen som best beskriver opplevelsen av ubehag for deg.

Matte	Samarbeide med andre elever	Gå til skolen	Ha prøver i klassen	Forlate hjemmet om morgenen
Norsk	Sitte alene i klasserommet	Gå inn i skolegården	Ha prøver på gruppe	Å skrive for hånd
Engelsk	Sitte sammen med andre i klasserommet	Gå inn når det ringer	Ha prøver individuelt	Være hjemme i skoletiden
Naturfag	Få tilsnakk av lærer	Bli kjørt til skolen	Lese høyt i klassen	Få hjelp av lærer i klasserommet
Samfunnsfag	Få beskjed om hva jeg skal gjøre av voksne på skolen	Ta buss til skolen	Lese høyt på gruppe	Være sammen med andre elever i friminuttene
Valgfag	Samarbeide med andre elever i friminuttet	Gå hjem fra skolen	Lese høyt alene for lærer	Be lærer om hjelp i friminuttet
Å skrive på PC	Spørre om hjelp i klasserommet	Bruke skolens toalett	Friminutt	Være i klasserommet
Gym	Sitte rolig på pulten	Jobbe med oppgaver	Være i liten gruppe	Svar på spørsmål muntlig i klassen

Gym inne	Jobbe med oppgaver alene	Svare på spørsmål muntlig i gruppe	Svare på spørsmål alene med lærer	Jobbe alene med lærer
Gym ute	Snakke høyt i klasserommet	Presentere noe for klassen	Spise i klassen	Snakke med medelever i klassen
Gym, skifte i garderobe	Presentere noe alene for lærer	Snakke med voksne på skolen	Presentere noe for klassen i gruppe	Gruppearbeid
Gym, dusje	Mat og helse	KRLE	Fysisk aktivitet	Kunst og håndverk
Fremmedspråk	Musikk	Lærer 1 (sett inn navn på lærer)	Lærer 2 (sett inn navn på lærer)	Lærer 3 (sett inn navn på lærer)
Lærer 4 (sett inn navn på lærer)	Andre voksne på skolen (sett inn navn)	Andre voksne på skolen (sett inn navn)	Andre voksne på skolen (sett inn navn)	Andre voksne på skolen (sett inn navn)
Annet aktuelt? Skriv gjerne her.	Annet aktuelt? Skriv gjerne her.	Annet aktuelt? Skriv gjerne her.	Annet aktuelt? Skriv gjerne her.	Annet aktuelt? Skriv gjerne her.

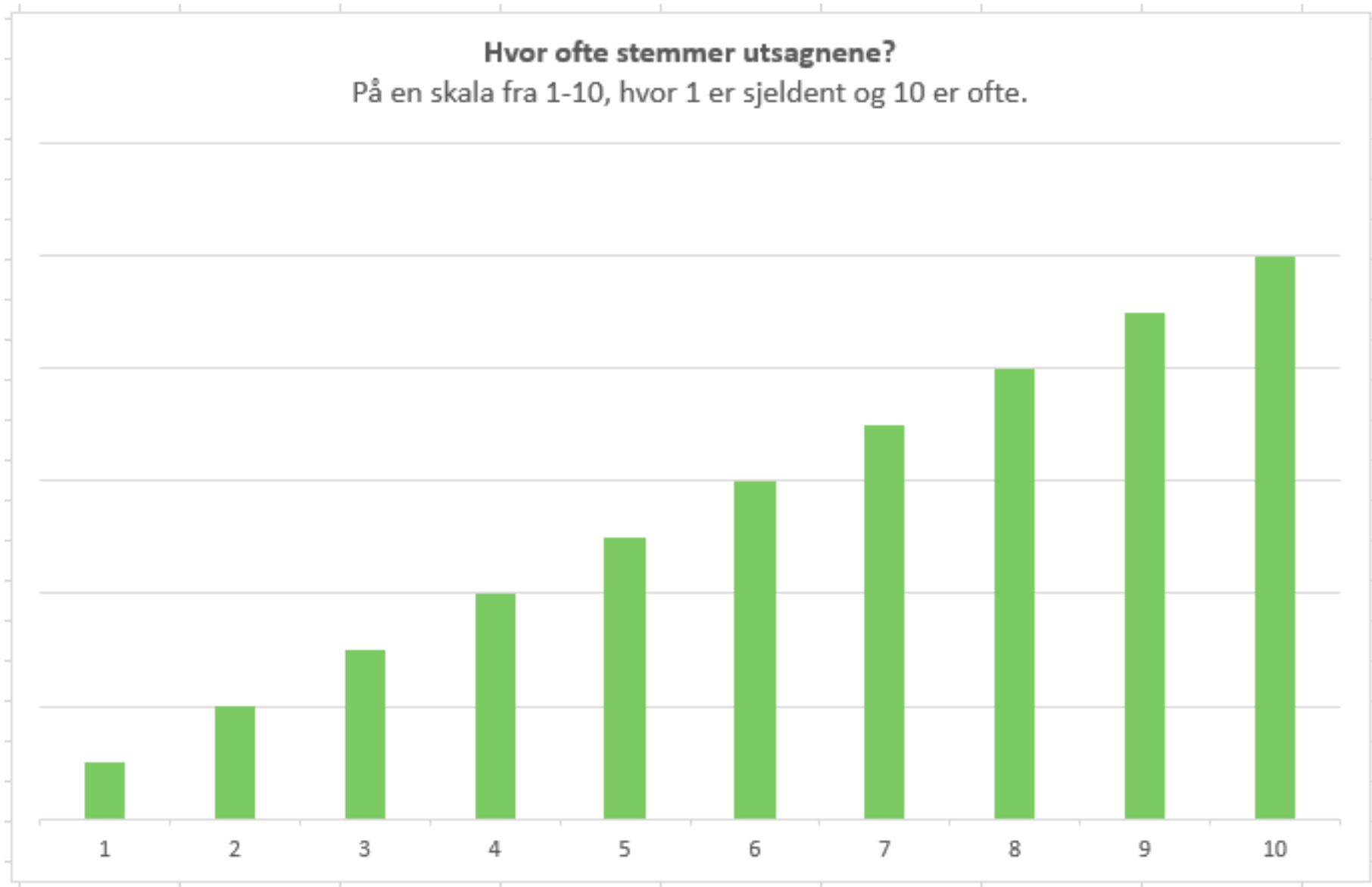

På en skala fra 1-10, hvor 1 er sjeldent og 10 er ofte. Hvor ofte stemmer utsagnene under?

Klipp ut utsagnene og legg dem på den søylen som best beskriver hvor ofte utsagnene stemmer for deg.

Jeg vil heller være hjemme med mor/far enn å være på skolen	Jeg vil heller være hjemme i skoletiden enn å gå på skolen	Jeg blir sint på skolen	Jeg blir lei meg på skolen	Jeg er en god venn
Jeg gleder meg til friminuttene	Jeg gleder meg til å se vennene mine	Jeg gleder meg til å se lærerne	Jeg viser at jeg liker medelevene mine	Jeg viser at jeg liker de voksne
Medelevene viser at de liker meg	De voksne på skolen viser at de liker meg	Jeg kjeder meg ofte på skolen	Jeg forstår hva jeg skal gjøre i timene	De voksne vet hvordan jeg har det
Jeg hører på lærerne i timene	Det er lett det vi lærer på skolen	Jeg får nok hjelp på skolen	Det er vanskelig det vi lærer på skolen	Jeg er ofte trøtt når jeg er på skolen
Jeg gleder meg til å dra på skolen	Jeg gruer meg til å dra på skolen			

Hvor ofte stemmer utsagnene?
På en skala fra 1-10, hvor 1 er sjeldent og 10 er ofte.

4.4. IVAS

IVAS er et informasjons- og kommunikasjonsverktøy som er utarbeidet for personer med Asperger syndrom. Verktøyet består av 9 ulike kategorier, og ved å utelate kategori 9 kan verktøyet også brukes med elever som ikke har en autismediagnose. Hovedformålet med IVAS er å finne ut av hva eleven selv opplever som betydningsfullt for å ha en god og meningsfull skoledag. Dette vil være viktig informasjon i arbeidet med alvorlig skolefravær. IVAS kan brukes med elever f.o.m. 4 trinn, og tar for seg følgende kategorier:

1. Skoleaktiviteter/fag eller Mitt syn på arbeid/studie
2. Arbeidsmåter
3. Læringsstil
4. Organisering, struktur og forutsigbarhet
5. Stressfaktorer
6. Sosial samhandling
7. Sosial forståelse
8. Selvstendighet
9. Asperger syndrom (AS)

Lærere som har god kompetanse på autismespekterdiagnoser og kartlegging kan ha god nytte av å bruke verktøyet. IVAS brukes også av rådgivere i PPT, NAV, yrkesrådgivning, Habiliteringstjeneste, BUP og Statped.

4.5. Anonym spørreundersøkelse om klassemiljø- Barneskole

Utsagn	Enig	Litt enig	Litt uenig	Uenig
Det er positiv/vanlig og fint å hjelpe hverandre med skolearbeid i denne klassen (unntatt når det er prøver).				
Det er populært/positivt å være flink eller få gode resultater i denne klassen.				
Det er lett å samarbeide med andre i denne klassen.				
Jentene i denne klassen gjør mye for å skape et godt fellesskap for alle.				
Guttene i denne klassen gjør mye for å skape et godt fellesskap for alle.				
Å samarbeide med				

klassekamerater er fint.				
Det er populært å gjøre det lærerne vil at vi skal gjøre.				
Det er en del gjenger i denne klassen.				
Det er positivt/ vanlig å gjøre ting på sin egen måte i denne klassen.				
Det er mye uro og bråk i denne klassen.				
Det skjer at noen blir mobbet eller holdt utenfor i denne klassen.				

4.6. Relasjonssirkelen

Relasjonssirkelen er et verktøy som kan brukes for å kartlegge relasjonen mellom elever og voksne. Sirkelen viser god (grønn), middels (oransje) og dårlig (rød) relasjon. I tillegg er det en hvit sirkel for liten eller ingen kontakt. Dersom kartleggingen viser en middels eller dårlig relasjon, eller eleven er plassert i den hvite sirkelen må tiltak igangsettes. Ansvar for relasjonen ligger alltid hos de voksne.

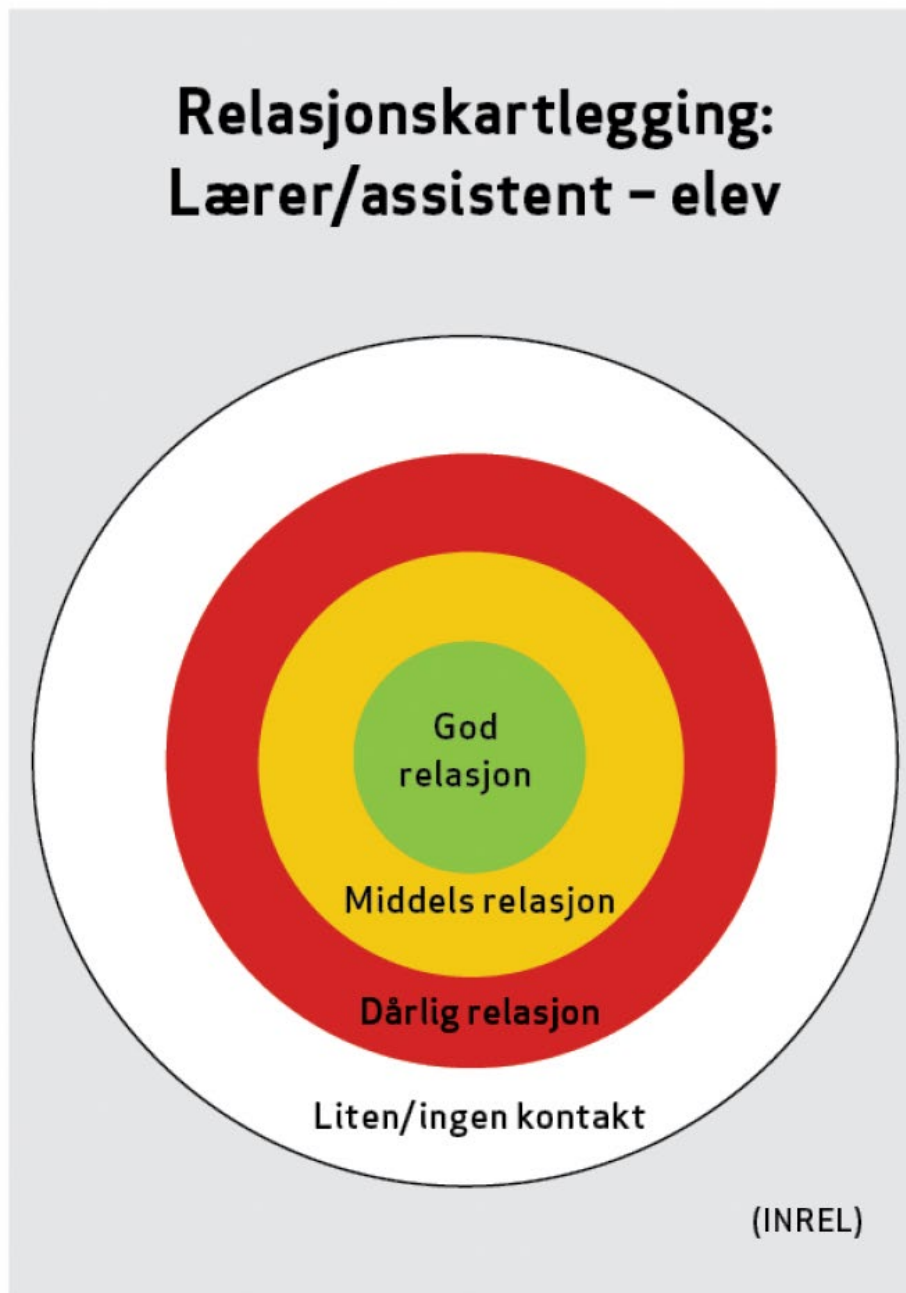

FIG. 1

4.7. Relevant faglitteratur

Under dette punkt har vi samlet relevante bøker og artikler om skolefravær, for de som ønsker å fordype seg ytterligere i temaet. Litteraturen er skrevet av noen av de mest fremtredende fagpersonene i Norge. Vi har også valgt å inkludere en rapport fra Forandringsfabrikken for å få frem elevenes stemme.

Amundsen, M- L. & Møller, G. H. (2022). Faglig mestring og prestasjonsangst hos elever med ufrivillig fravær. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 25(4), 1-14. DOI: <https://doi.org/10.18261/tfv.25.4.6>.

Amundsen, M- L. (2017). Når skolen blir motstander. [Når skolen blir motstander \(utdanningsforskning.no\)](https://www.utdanningsforskning.no)

Amundsen, M- L. & Møller, G. H. (2020). Betydning av skolerelaterte faktorer og mobbing for elever som strever med skolevegring. [Fagfelleurdert: Betydning av skolerelaterte faktorer og mobbing for elever som strever med skolevegring / Psykologi i kommunen nr. 4 2020 - Temanummer: Skolevegring \(psykisk-kommune.no\)](https://www.psychisk-kommune.no)

Brochmann, G. & Madsen, O. J. (2022). Skolevegringsmysteriet. Cappelen Damm.

Havik, T. (2018). Skolefravær. *Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring*. Gyldendal.

Forandringsfabrikken (2023). *Møt fravær trygt*. [Fordypningsrapport: Møt fravær trygt \(2023\) - Forandringsfabrikken](https://www.forandringsfabrikken.no)

Hammer, J. (2023). Fra skolevegring til trivsel på skolen for en gutt med autisme. [Fra skolevegring til trivsel på skolen for en gutt med autisme \(utdanningsnytt.no\)](https://www.utdanningsnytt.no)

Ingul, J.M. & Havik, T. (2021). Tidlig intervensjon ved skolevegring. [Tidlig intervensjon ved skolevegring \(utdanningsnytt.no\)](https://www.utdanningsnytt.no)

Øverland, E., Damsgaard, K., Nordby, M-J., Wilberg, E., Tjäder, H. & Bredesen, A. (2021). Elever med nevroutviklings- forstyrrelser og alvorlig skolefravær. [Elever med nevroutviklings- forstyrrelser og alvorlig skolefravær \(utdanningsnytt.no\)](https://www.utdanningsnytt.no)

5.0. Referanser

Amundsen, M- L. & Møller, G. H. (2022). Faglig mestring og prestasjonsangst hos elever med ufrivillig fravær. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 25(4), 1-14. DOI: <https://doi.org/10.18261/tfv.25.4.6>.

Barnekonvensjonen. (1989). *Konvensjon om barnets rettigheter* (20-11-89).

Barnehageloven (2006). *Lov om barnehager*. (LOV-2005-06-17-64). Lovdata. [Lov om barnehager \(barnehageloven\) - Lovdata](#)

Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2018). *Se eleven innenfra*. Gyldendal.

Dahle, M.L. (2021). *Derfor er det fint å ha minst to venner*. [Derfor er det fint for barn å ha minst to venner | Kristiania](#)

Forandringsfabrikken (2023). *Møt fravær trygt*. [Fordypningsrapport: Møt fravær trygt \(2023\) - Forandringsfabrikken](#)

Fornander, M. J. & Kearney, C. A. (2020). Internalizing Symptoms as Predictors of School Absenteeism Severity at Multiple Levels: Ensemble and Classification and Regression Tree Analysis. University of Nevada, Las Vegas. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.03079>

Havik, Trude (2017) [Bullying victims' perceptions of classroom interaction](#). *School Effectiveness and School Improvement*. ISSN 0924-3453. Volum 28. Hefte 3. s.350-373. DOI: [10.1080/09243453.2017.1294609](https://doi.org/10.1080/09243453.2017.1294609)

Havik, T. (2018). *Skolefravær. Å forstå og håndtere skolefravær og skolevegring*. Gyldendal.

Helse- og omsorgstjenesteloven (2022). *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m.* (LOV-2011-06-24-30). Lovdata. [Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. \(helse- og omsorgstjenesteloven\) - Lovdata](#)

Ingul, J-M. (2011), sitert i «Bekymringsfullt skolefravær» - veileder Drammen kommune, (2016).

Kearney C. & Silverkam W. (1996): The evolution and reconciliation of taxonomic strategies for school refusal behavior, i *Clinical Psychology: Science and Practice*, 3(4), 339-354.

Kearney, C. (2001): «School Refusal Behaviour in Youth: A Functional Approach to Assessment and Treatment», N.N, Washington D.C: American Psychological Association.

Kearney, 2008. An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy. *Education Psychology Review*, 20 (3), 257- 282.

Kunnskapsdepartementet.(2017). *Overordnet del- verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003>

Munkhaugen, E.K, Torsk, T., Gjevik, E., Nærland, T., Pripp, A.H. og Diseth, T.H. (2017). *Individual characteristics of students with autism spectrum disorders and school refusal behavior. Autism*. Hentet fra: <https://doi.org/10.1177/1362361317748619>

Nordahl, T. Eleven som aktør (2014) Universitetsforlaget.

Nordahl, T. & Overland, T. (2021). *Tilpasset opplæring og inkluderende støttesystemer*. Gyldendal.

Opplæringslova. (2024). *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa*. LOV-2023-06-09-30) Lovdata. [Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa \(opplæringslova\) - Lovdata](#)

Tjäder, H. G., Nordby, M-J. & Damsgaard, K. (2022). *Ufrivillig skolefravær hos elever med ADHD, Tourettes og autisme*. Digitalt fagtorg, Statped.

Udir. (2022). *Lærer- elev- relasjonen og elev-elev-relasjoner*. [Lærer–elev-relasjonen og elev–elev-relasjoner \(udir.no\)](#)

Udir. (2023) *Elevundersøkelsen*. [Elevundersøkelsen – resultater på alle spørsmål for skoler på 5.–10. trinn, sortert etter tema \(udir.no\)](#)

Uhrskov, Trine & Jørgensen, Bo Hejlskov (2007). [An Adaptation of the Stress Vulnerability Model in Autism](#). Paper presented at the conference Meeting of Minds 2, Herning, Denmark on february 9, 2007.

Øverland, E., Damsgaard, K., Nordby, M-J., Wilberg, E., Tjäder, H. & Bredesen, A. (2021). Elever med nevroutviklings- forstyrrelser og alvorlig skolefravær. [Elever med nevroutviklings- forstyrrelser og alvorlig skolefravær \(utdanningsnytt.no\)](#)